

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนา และการใช้หลักสูตรในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี
2. เพื่อศึกษาการพัฒนา และการใช้หลักสูตร ในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ

วิธีดำเนินการวิจัย

กรณีศึกษา

กรณีศึกษา คือ โรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี 1 แห่ง และโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ 2 แห่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบบันทึกอย่างย่อ ใช้บันทึกเฉพาะข้อความสำคัญ เพื่อช่วยเตือนความจำ
  2. แบบบันทึกภาคสนาม ใช้บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในเรื่องการใช้หลักสูตร เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร การจัดการเรียนการสอน การประเมินพัฒนาการและการทำงานกับผู้ปกครอง
  3. แบบบันทึกการสัมภาษณ์ ใช้บันทึกการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และครู ในเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร และการใช้หลักสูตร เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การจัดการเรียนการสอน การประเมินพัฒนาการและการทำงานกับผู้ปกครอง
  4. แบบบันทึกข้อมูลจากการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
- นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้อุปกรณ์ต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการบันทึกของข้อมูลในแบบบันทึกต่างๆ ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพและกล้องวิดีโอ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลประมาณ 1 ภาคการศึกษา โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีต่างๆในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะทำการสังเกตโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับกลุ่มคนที่ศึกษา ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ในโรงเรียน การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การสังเกต เป็นการเฝ้าดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ขณะที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ การซักถาม เป็นการซักถามบางสิ่งบางอย่างที่เป็นข้อสงสัยจากการสังเกต และการจดบันทึกเป็นการเขียนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการซักถาม

2. การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยมีประเด็นที่สนใจที่ต้องการคำตอบอยู่แล้ว จึงพยายามหันความสนใจของผู้ถูกสัมภาษณ์ให้เข้าสู่จุดสนใจนั้น

3. การศึกษาเอกสารต่างๆ ของโรงเรียน ผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของตำราที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ รวมทั้งเอกสารของโรงเรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์
2. ตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล
3. ทำดัชนีจากข้อมูลที่เก็บรวบรวม เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์ข้อมูลที่บันทึก
4. การทำข้อสรุปชั่วคราว เป็นการนำเอาความคิดที่ได้ประมวลได้จากการทำดัชนีข้อมูล และเชื่อมโยงดัชนีนั้นเข้าด้วยกันแล้วลงมือเขียนเป็นประโยคหรือข้อความเชิงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะดัชนีหรือข้อมูลที่ศึกษา
5. การสร้างบทสรุป
6. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป โดยใช้วิธี การจำแนกประเภทของข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล การตีความข้อมูล การอธิบายสาเหตุและการเชื่อมโยงข้อมูล และการสร้างสรุปแบบอุปนัย

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

โรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี
ได้แก่ โรงเรียนรัตนกร

การพัฒนาหลักสูตร

การวินิจฉัยความต้องการ

เกิดขึ้นจากความคิดเห็นของผู้บริหารว่า การจัดการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอรี สามารถช่วยแก้ปัญหาการจัดการศึกษาปฐมวัยระหว่างการสอนเตรียมความพร้อมและการสอนวิชาการ เนื่องจาก เป็นการสอนรายบุคคล ตามความสามารถและความสนใจของเด็ก

วัตถุประสงค์

การพัฒนาให้เด็กคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาได้โดยการปฏิบัติจริง

การคัดเลือกเนื้อหาสาระ

แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีได้มีการจัดกลุ่มเนื้อหาไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นจึงเป็นการนำเนื้อหาเหล่านั้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนการดัดแปลงหรือคิดเพิ่มเติมเนื้อหาจะสามารถทำได้ในการกำหนดเนื้อหาย่อยของกิจกรรม ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเนื้อหาหลัก 3 กลุ่ม

การจัดเนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระที่ต้องการให้เด็กเรียนรู้จะอยู่ในรูปแบบของชุดอุปกรณ์ ซึ่งชุดอุปกรณ์ทั้งหมดจะนำไปจัดวางในชั้นของห้องเรียนมอนเตสซอรี ในการจัดเนื้อหาให้เด็กแต่ละคนครูจึงต้องสังเกตพฤติกรรม ความสามารถ หรือความสนใจของเด็กแต่ละคน ในการจัดเนื้อหาให้สำหรับเด็กเป็นรายบุคคล

การใช้หลักสูตร

การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

โรงเรียนมีสภาพ และบรรยากาศที่เหมือนบ้าน เนื่องจาก ได้ดัดแปลงจากที่อยู่อาศัยของผู้บริหาร แบ่งห้องและมุมต่างๆภายในบ้านเป็นห้องเรียน ประกอบด้วยห้องมอนเตสซอรี 4 ห้อง ซึ่งจะมีสภาพการจัดในห้องเรียนที่แตกต่างกัน ตามพื้นที่และมุมของห้องเรียน แต่จะมีลักษณะร่วมกัน คือ ทุกห้องมีอุปกรณ์เป็นชุดๆจัดเรียงใส่ตะกร้าอย่างเป็นระเบียบ ในชั้นที่สูงเพียงพอที่เด็กจะหยิบอุปกรณ์ได้ โดยมีการแบ่งชั้นที่วาง ออกเป็นมุมๆจัดวางอุปกรณ์ออกเป็น 3 กลุ่มตามเนื้อหา และชั้นที่วางอุปกรณ์ในกลุ่มเนื้อหาเดียวกันจะเรียงจากง่ายไปหายาก โดยเรียงจากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง นอกจากนั้นสำหรับกิจกรรมกลุ่ม จะมีการจัดห้องวิทยาศาสตร์ มุมประกอบอาหาร ห้องเกมการศึกษา ห้องสมุด ห้องวัฒนธรรมไทย มุมศิลปะ พื้นที่นอกอาคารเรียน ได้แก่ แปลงเกษตร และสนามหญ้า ส่วนสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโรงเรียน ส่วนหนึ่ง ผู้บริหารจะเป็นผู้จัดซื้อเข้าห้องเรียน หรืออาจซื้อเก็บไว้เป็นจำนวนมากเพื่อให้ครูสามารถเบิกใช้ได้ และอีกส่วนจะจัดทำขึ้นเอง ส่วนใหญ่จะเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมมอนเตสซอรี

การพัฒนาบุคลากร

การสอนกิจกรรมมอนเตสซอรี มีความแตกต่างจากการสอนทั่วไป ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องได้รับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการสอนตามขั้นตอนต่างๆ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะเป็นผู้กำหนดแนวทางการฝึกอบรม เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการสอนตามแนวคิดนี้เป็นอย่างดี การรับสมัครเข้าทำงาน คุณสมบัติที่สำคัญจะต้อง มีความรักเด็ก และใจกว้าง พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ กระบวนการของการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการสอนแบบมอนเตสซอรี จะเริ่มจากการให้เข้าไปสังเกตการสอนที่ห้องเรียนมอนเตสซอรี เพื่อให้เห็นสภาพจริงในการจัดการเรียนการสอน ส่วนในช่วงปลายครูที่มีประสบการณ์จะเป็นผู้สาธิตอุปกรณ์แต่ละชิ้นให้ครูใหม่เรียนรู้ พร้อมกันนั้นครูใหม่จะต้องอ่านหนังสือคู่มือการสอนแบบมอนเตสซอรี เพื่อให้มีความรู้ทางด้านทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนทั้งหมดเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นทางการที่โรงเรียนได้จัดขึ้นสำหรับครูใหม่ นอกจากนั้นยังมีกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการเกิดขึ้นไปพร้อมๆกัน เนื่องจากระหว่างที่ครูใหม่ได้เข้ามาทำงานในโรงเรียน ครูใหม่จะมีโอกาสเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ พูดคุยซักถามครูที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการทำงานในโรงเรียน ซึ่งจะมีทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับการสอนแบบมอนเตสซอรี และการใช้ชีวิตในโรงเรียนโดยทั่วไป จะช่วยให้ครูใหม่เรียนรู้สิ่งต่างๆอย่างรวดเร็ว และเมื่อถึง

ห้องเรียนที่จัดเรียงไว้ในชั้นตามความสนใจ

กิจกรรมเกมการศึกษา ภายในห้องมีเกมการศึกษาวางอยู่ในชั้น ครูจะเป็นผู้สาธิตการเล่นเกมใหม่ ให้เด็กทุกคนในกลุ่มได้ทดลองเล่น ซึ่งครูจะสาธิตเกมใหม่สัปดาห์ละ 2 วัน 2 เกม ส่วนวันที่เหลือจะให้เด็กเลือกเล่นเกมเหล่านั้นตามความพอใจ เด็กจะเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มก็ได้

กิจกรรมห้องสมุด ครูจัดหนังสือตามหมวดหมู่ประเภทของหนังสือ และภายในจะมีชั้นของเล่นประเภทบทบาทสมมติอยู่ด้วย เมื่อเด็กเข้ามาในห้องนี้ ครูจะจัดกิจกรรมต่างๆ ให้เด็ก เช่น การเล่านิทานให้เด็กฟัง การเล่านิทานประกอบหุ่น การให้เด็กออกมาเล่านิทานที่เด็กอ่าน การให้เด็กเลือกอ่านนิทานตามความสนใจ การให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าห้องสมุด การให้เด็กยืมหนังสือไปอ่านที่บ้าน หรือการให้เด็กเล่นบทบาทสมมติจากของเล่นที่จัดไว้ให้ในห้องเรียน

กิจกรรมศิลปะ ครูจะเป็นผู้จัดเตรียมอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมศิลปะในชั้น โดยจัดเรียงใส่ตะกร้าเป็นชุดๆ ซึ่งเด็กสามารถเลือกหยิบอุปกรณ์ต่างๆ มาทำได้ ตามความสนใจ สำหรับกิจกรรมใหม่ ครูจะเป็นผู้สาธิตให้เด็กดู ก่อนที่จะนำอุปกรณ์ไปวางในชั้น

กิจกรรมวัฒนธรรมไทย ครูจะสอนเกี่ยวกับกิจกรรมมารยาทต่างๆ ตามวัฒนธรรมไทย โดยครูมีขั้นตอนในการสอน ดังนี้ ชั้นแรก เป็นการอธิบายประกอบภาพถ่าย ชั้นที่สอง เป็นการสาธิตท่าทางการทำ ชั้นที่สามให้นักเรียนฝึกทำ กิจกรรมมารยาทที่สอน ได้แก่ มารยาทในการนั่ง การเดิน การไว้ การกราบ การรับประทานอาหาร การรับของ เป็นต้น

กิจกรรมประกอบอาหาร ครูเป็นผู้วางแผนอาหาร 2 ชนิด ที่จะนำมาทำในแต่ละสัปดาห์ อาหารทั้ง 2 ชนิดเป็นอาหารที่มีความคล้ายคลึงในเรื่องวัตถุดิบ หรือวิธีการประกอบอาหาร ในวันแรก ครูอธิบายอาหารที่จะทำจากเมนูมี วันที่สอง ให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติ วันที่สาม ให้เด็กวาดภาพอาหารที่ได้ทำไปแล้วตามจินตนาการ วันที่สี่ มีการประกอบอาหาร อีกชนิดหนึ่ง วันที่ห้า ให้เด็กวาดภาพเปรียบเทียบอาหารที่ได้ทำไปแล้ว 2 วันที่ผ่านมา

กิจกรรมพืชผักสวนครัว แบ่งการสอนออกเป็น 2 ส่วนคือ การสอนภาคทฤษฎี ครูจะเป็นผู้บรรยายความรู้ต่างๆ เช่น การปลูกพืชชนิดใหม่ การเตรียมดิน การทำความสะอาดเครื่องมือ ฯลฯ และในสวนภาคปฏิบัติ ครูให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติหลังจากที่ได้สอนทฤษฎีไปแล้ว โดยครูจะเป็นผู้จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ

กิจกรรมกลองแจ๊ซ ครูเป็นผู้จัดทำอุปกรณ์ในการเล่นกลองแจ๊ซต่างๆ ด้วยตนเอง จากเศษวัสดุ ได้แก่ ห่วงยางสำหรับโยน ซึ่งทำจากห่วงยางรถยนต์ แป้นบอลทำจากท่อและเชือกฟาง บาริโหนดัว ในกิจกรรมนี้ เด็กสามารถเลือกเล่นอุปกรณ์ต่างๆ ตามใจชอบ หรือบางครั้งครูจะให้เด็กเล่นเกมง่ายๆ ร่วมกัน เช่น เก้าอี้ดนตรี แป๊ะแข็ง เป็นต้น

ลักษณะกิจกรรมกลุ่มส่วนใหญ่ เป็นการสอนโดยครูเป็นผู้บรรยาย หรืออธิบายข้อความรู้ที่ต้องการให้เด็กเรียนรู้เหมือนกันทั้งกลุ่ม ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการสอนโรงเรียนทั่วไป แต่ด้วยจำนวนของเด็กแต่ละกลุ่ม มีจำนวนน้อย ทำให้ครูสามารถคอยดูแล และพูดคุยกับเด็กได้ทั่วถึง นอกจากนั้นพบว่าได้มีการนำการจัดการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอรีมาใช้ประกอบกิจกรรมกลุ่มบางกิจกรรม ซึ่งจะพบในการจัดอุปกรณ์เป็นชุด จัดเรียงอยู่ในชั้น ให้เด็กสามารถเลือกหยิบมาทำได้ตามความสนใจ และนำเก็บที่เดิมหลังจากที่ทำเสร็จแล้ว

การประเมินผลพัฒนาการของเด็ก

ผู้บริหารได้ออกแบบ แบบบันทึกและประเมินผลที่ใช้ในโรงเรียน เพื่อให้การบันทึกและประเมินผลสอดคล้องกับแนวการสอนที่ใช้ โดยจัดทำแบบบันทึกการทำกิจกรรมในห้องเรียนมอนเตสซอรี ให้ครูเป็นผู้บันทึกเป็นรายวัน แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ การทำอุปกรณ์มอนเตสซอรี และการทำแบบฝึก ในแต่ละเดือนครูผู้สอนทุกคน ทั้งครูผู้สอนกิจกรรมมอนเตสซอรี หรือครูผู้สอนกิจกรรมกลุ่ม จะต้องเขียนแบบประเมินพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล มีการประเมินขั้นพัฒนาการของเด็ก ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ และมีช่องให้ครูเขียนความคิดเห็น โดยครูเขียนแล้ว สิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ พฤติกรรมหรือสิ่งต่างๆที่เด็กทำในขณะที่เข้าเรียนในกิจกรรมนั้นให้ผู้ปกครองรับทราบ และผู้ปกครองจะเขียนความคิดเห็นในเรื่องนั้นตอบกลับมา และเมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษา มีการจัดทำสมุดพก ซึ่งจะมีการประเมินด้านเวลาเรียน การเรียน สุขภาพ และพัฒนาการ โดยเฉพาะในด้านการเรียน มีการประเมินตามกรอบเนื้อหาตามแนวคิดมอนเตสซอรี ได้แก่กลุ่มประสบการณ์ชีวิต กลุ่มประสาทสัมผัส และกลุ่มวิชาการ นอกจากนั้นยังได้เพิ่มกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้แก่ ศิลปะ ดนตรี และพลศึกษาด้วย

การทำงานกับผู้ปกครอง

ทางโรงเรียนได้มีการจัดทำกิจกรรมต่างๆให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ได้แก่ การจัดทำสมุดประจำตัวเด็ก เพื่อใช้ในการสื่อสารระหว่างครูกับผู้ปกครองของเด็กในแต่ละวัน การจัดทำวารสารโรงเรียน เป็นประจำทุกเดือน เพื่อแจ้งข่าวสารต่างๆของโรงเรียน และให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กที่น่าสนใจ การจัดกิจกรรมประชุมศิษย์เก่า เพื่อให้ผู้ปกครองศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นในเรื่อง การเข้าศึกษาต่อระดับประถมศึกษาปีที่ 1 การจัดกิจกรรมการรายงานพัฒนาการเด็ก เพื่อให้ครูผู้สอนและผู้ปกครองของเด็กแต่ละคน มีโอกาสได้พูดคุยเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก และการจัดกิจกรรมอำลา เป็นกิจกรรมที่มอบวุฒิบัตรให้กับนักเรียนที่จะจบการศึกษาในแต่ละปี

โรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ

ได้แก่ โรงเรียนโอบอุ้น และโรงเรียนอรุโณทัย

การพัฒนาหลักสูตร

การวินิจฉัยความต้องการ

เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ กับการรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นของผู้บริหาร และมีความคิดที่ว่า การสอนตามแนวคิดนี้จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

วัตถุประสงค์

ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโรงเรียนทั้งสองแห่ง จะสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ โดยที่โรงเรียนโอบอุ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเน้นการพัฒนาชุมชน เนื่องจากเชื่อว่า เด็กวัยนี้เรียนรู้จากการเลียนแบบสิ่งต่างๆ รอบตัว ดังนั้นหากผู้ใหญ่ที่อยู่ล้อมรอบเด็กเป็นคนดี เด็กก็เรียนรู้ และเป็นคนดี ส่วนโรงเรียนอรุโณทัย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเด็ก ให้เด็กเรียนรู้ไปตามแนวทางการจัดการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ

การคัดเลือกเนื้อหาสาระ

แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟไม่ได้มีการระบุเนื้อหาการสอนอย่างชัดเจน แต่พบว่า มีลักษณะร่วมกัน ที่สำคัญคือ การให้เด็กศึกษาสิ่งที่ล้อมรอบตัวเด็ก ดังนั้นจึงเป็นเรื่องราวของธรรมชาติที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่ทำให้เกิด ฤดูกาล ซึ่งมี ความผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คน จนเกิดเป็นประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา สิ่งเหล่านี้จะเป็นเนื้อหาที่เด็กเรียนรู้ ผสานกับความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก ในมุมมองของมนุษยปรัชญา ทำให้สิ่งที่สอนให้แก่เด็ก เต็มไปด้วยความสวยงาม เด็กรับรู้สิ่งต่างๆ ผ่านบทกลอน เพลง กิจกรรมเคลื่อนไหว จากการศึกษาโรงเรียนทั้ง 2 แห่ง การกำหนดสิ่งที่เด็กจะเรียนรู้ ได้นำเรื่องราวของฤดูกาล ซึ่งเป็นช่วงของฤดูฝน และเรื่องราวศาสนา ได้แก่ การประสูติของพระพุทธเจ้าในวันวิสาขบูชา และวันเข้าพรรษา ที่มีความเกี่ยวข้องกับฤดูกาล เข้ามาในการจัดการเรียนการสอนเหมือนกัน แต่ในแง่เชิงประเพณีวัฒนธรรมแล้วมีความแตกต่างกัน โรงเรียนอรุโณทัย ได้นำเอาเทศกาลสารทจีน ซึ่งเหมาะกับเด็กส่วนใหญ่ที่มีเชื้อสายจีน เข้ามาในการจัดการเรียนการสอน ส่วนที่โรงเรียนโอบอุ้น ได้นำเอา ประเพณีการไหว้ครู เข้ามาตามแบบวัฒนธรรมของโรงเรียนไทย วันพืชมงคล เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับฤดูกาล และวันเด็กผู้ชาย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรม

ธรรมเนียมญี่ปุ่น เนื่องจากโรงเรียนนี้รับเด็กเชื้อชาติญี่ปุ่นให้เข้ามาเรียนร่วมด้วย นอกจากนั้นได้นำเรื่องราวของวันสำคัญในช่วงนั้น ได้แก่ วันแม่ เข้ามาในการจัดการเรียนการสอน ความแตกต่างอันนี้อาจเนื่องมาจาก แนวคิดของผู้บริหารเกี่ยวกับมุมมองการนำเรื่องราวต่างๆเข้ามาในการสอน อย่างไรก็ตามแม้ว่าโรงเรียนทั้งสองได้นำเรื่องราวของฤดูกาลมาใช้เหมือนกัน กล่าวคือ จะมีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับฤดูกาลเป็นภาพรวม โดยผ่านบทกลอน และบทเพลง บรรยายถึงสภาพที่เกิดขึ้นของต้นไม้ หญ้า สัตว์น้อยใหญ่ แมลงห้องฟ้า เมฆ และชีวิตของผู้คนที่เกิดขึ้น แต่มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง คือ โรงเรียนโอบอุ้น ได้จัดเนื้อหาในแต่ละช่วง 2-3 สัปดาห์ออกเป็นเรื่องๆ เช่น วันแม่ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ชาวนา ข้าว สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ น้ำค้าง รุ้ง เป็นต้น ซึ่งเรื่องราวตามเนื้อหาเหล่านี้ใช้ในช่องของการพูดคุยในกิจกรรมวงกลม และนิทานที่จะนำมาเล่าให้เด็กฟัง การแบ่งเนื้อหาเช่นนี้ มีสาเหตุมาจากเมื่อโรงเรียนโอบอุ้น ได้ปรับจากการสอนแบบเดิมมา ริเริ่มใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ โรงเรียนได้นำแนวการจัดการประสบการณ์ ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยการสอนมาลำดับเนื้อหาใหม่ ให้สอดคล้องตามช่วงฤดูกาล ประเพณีและวัฒนธรรม นอกจากนั้นผู้บริหารได้มีการทำความเข้าใจกับเนื้อหาเหล่านั้น แต่งเพลงและนิทานขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับแก่นของเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อให้เด็ก

การจัดเนื้อหาสาระ

การจัดเรียงเนื้อหาของโรงเรียนทั้ง 2 แห่งจะพบว่า เป็นการจัดเนื้อหาตามสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ ในช่วงนั้น เช่น ตรงกับช่วงฤดูกาล ประเพณี หรือวัฒนธรรม วันสำคัญทางศาสนาต่างๆ และสภาพแวดล้อมต่างๆที่อยู่รอบตัวเด็ก การจัดเนื้อหายังต้องคำนึงถึงความต้องการของเด็ก ซึ่งครูจะเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมของเด็ก เพื่อจะเล่านิทาน บทกลอน บทเพลง ที่เหมาะสมกับเด็ก ช่วยแก้ปัญหาพฤติกรรมที่เกิดขึ้น

การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้

จากการเก็บข้อมูลพบว่า โรงเรียนทั้ง 2 แห่งมีการจัดกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ กิจกรรมการเล่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวงกลม และการเล่านิทาน แต่พบว่า การจัดกิจกรรมประจำสัปดาห์ของโรงเรียนทั้ง 2 มีความแตกต่างกัน โรงเรียนโอบอุ้นที่จัดขึ้นได้แก่ กิจกรรมการร้อยดอกไม้ การทำศิลปะ โดยมีกิจกรรมระบายสีน้ำ และสีเทียน วาดน้ำ การทำอาหาร และการทำงานอิสระนอกห้องเรียน ส่วนกิจกรรมประจำสัปดาห์ของโรงเรียนอรุโณทัย ได้แก่ การเดินเล่น การระบายสีเทียน การทำอาหาร การระบายสีน้ำ และการปั้นขี้ผึ้ง ความแตกต่างอันนี้ เกิดขึ้นจากแนวคิดของผู้บริหาร และเงื่อนไขทางสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยของโรงเรียน อย่างไรก็ตาม พบว่ามีความคล้ายคลึงในลักษณะกิจกรรมร่วมกัน กล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่

เกี่ยวข้องกับชีวิต และความสวยงาม เป็นกิจกรรมที่มีขั้นตอนง่ายๆ ที่เด็กสามารถทำได้ตลอดกระบวนการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพธรรมชาติภายนอก

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การจัดเรียงกิจกรรมต่างๆตลอดทั้งวัน โรงเรียนทั้ง 2 แห่ง ได้คำนึงถึงความสมดุลของกิจกรรมที่จัดโดยจะมีการสลับกันระหว่างกิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิ กับกิจกรรมที่ผ่อนคลาย ส่วนในการจัดกิจกรรมประจำวัน โรงเรียนอนุโณทัย ได้มีการคำนึงถึงความสมดุลของกิจกรรมที่จัดแต่ละวัน โดยมีการสลับระหว่างกิจกรรมที่ต้องใช้ความสงบกับผ่อนคลาย และกิจกรรมที่ทำคนเดียว กับกิจกรรมที่ร่วมกันทำ ส่วนในโรงเรียนโอบอุ้ม จะจัดเรียงตามความสะดวกในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ของโรงเรียน

การกำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล

วิธีที่โรงเรียนทั้ง 2 แห่งใช้ในการประเมินผล คือ การสังเกตพฤติกรรมของเด็กที่เกิดขึ้นในแต่ละวันที่โรงเรียน ในการกำหนดสิ่งที่จะประเมินผล ทางโรงเรียนโอบอุ้ม จะใช้การประเมินตามกรอบการประเมินผลในแบบสรุปพัฒนาการของเด็กในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งทางโรงเรียนได้มีการปรับรายละเอียดในการประเมินพัฒนาการ ตามสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจริงที่โรงเรียน ส่วนโรงเรียนอนุโณทัย จะกำหนดกรอบที่จะประเมินตามพัฒนาการของเด็ก จากแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ซึ่งเป็นกรอบการประเมินที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย จิต และจิตวิญญาณ

การใช้หลักสูตร

การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนทั้ง 2 แห่งมีความแตกต่างกันในเรื่องของสถานที่ และพื้นที่ตั้ง โรงเรียนโอบอุ้ม เดิมเคยเป็นโรงเรียนมาก่อน มีพื้นที่กว้างขวาง มีการจัดสร้างห้องเรียนหลายห้องเรียน ส่วนโรงเรียนอนุโณทัย เป็นบ้านเดี่ยวที่ดัดแปลงนำมาทำเป็นห้องเรียนระดับอนุบาล และชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อย่างไรก็ตามในห้องเรียนก็จะพบลักษณะที่เหมือนกัน ได้แก่

1. ของเล่นซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติได้แก่ เมล็ดพืช กิ่งไม้ หิน เปลือกหอย ผ้าฝ้าย บางส่วนเป็นของเล่นที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น จาน ชามและช้อนไม้ หม้อเครื่องปั้นดินเผา กระบุง กระจาด และ บางส่วนเป็นตุ๊กตาผ้าคน และสัตว์

2. ขึ้นเก็บของส่วนตัวของแต่ละคน
3. ใต้ที่วาง เทียน ที่ดับเทียน ไม่ขีด เพื่อใช้สำหรับการเริ่มต้นกิจกรรม
4. มุมฤดูกาล ซึ่งจะใช้ผ้าฝ้ายมาคลุมโต๊ะ หรือนำปลายด้านหนึ่งติดที่ผนัง และปล่อยปลายที่เหลือคล้อยออก ให้ผ้าหิ้งน้ำหนักลงบนโต๊ะ โดยเลือกสีที่สอดคล้องกับช่วงเวลานั้น เช่น ฤดูฝน จะใช้ผ้าสีฟ้า สีน้ำเงิน สีม่วง จากนั้นนำตุ๊กตาคน สัตว์ตัวเล็กๆ หรือวัสดุธรรมชาติมาตกแต่ง เช่น ดอกไม้ กิ่งไม้ เป็นต้น
5. แจกันดอกไม้ จะมีแจกันดอกไม้สดวางอยู่ในห้องเรียน 2-3 แห่ง ในช่วงเช้าของทุกวันครูจะเปลี่ยนน้ำ และดอกไม้ในแจกัน

การพัฒนาบุคลากร

เนื่องจากการจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ แตกต่างจากการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป ดังนั้นทางโรงเรียนจึงมีการฝึกอบรมครูในโรงเรียน จากผู้บริหารโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 2 แห่งเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดนี้ คุณสมบัติร่วมกันของโรงเรียนทั้ง 2 แห่งที่สำคัญ ของครูที่จะเข้ามาสมัคร จะต้องเป็นบุคคลมีความตั้งใจที่จะเป็นครู ต้องการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองตลอดเวลา แต่คุณสมบัติของผู้ที่เข้ามาสมัครในโรงเรียนทั้ง 2 แห่งแตกต่างกันในเรื่อง วุฒิการศึกษาขั้นต่ำ ที่โรงเรียนออโรโธทัย ผู้บริหารคิดว่า ผู้ที่เข้ามาเป็นครู จะต้องสำเร็จการศึกษา ขั้นต่ำปริญญาตรี เพื่อมีฐานความคิดที่จะเรียนรู้ในเรื่องชีวิต และมนุษยปรัชญา ต่อไป ส่วนที่โรงเรียนโอบอุ้ม ไม่มีการกำหนดวุฒิการศึกษาสำเร็จการศึกษาขั้นต่ำ แต่ขอให้มีความรักเด็ก และต้องการเป็นครูจริงๆ ก็จะสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ เมื่อมีครูใหม่เข้ามาสมัคร จะพบกระบวนการฝึกอบรมให้สอนตามแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน คือ มีการจัดให้เข้าไปสังเกตการสอนในห้องเรียน แบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ช่วยสอน ระหว่างที่เป็นผู้ช่วยสอน จะมีโอกาสการเข้าร่วมประชุมครู มีให้ความรู้เกี่ยวกับการสอน ตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ แต่ด้วยคุณสมบัติการคัดเลือกคนที่แตกต่างกัน การดำเนินการเพื่อพัฒนาบุคลากรภายในโรงเรียน 2 แห่ง จึงมีความแตกต่างกันในเรื่องการให้ความรู้เชิงทฤษฎี การประชุมครูโรงเรียนออโรโธทัย จะจัดเป็นกลุ่มศึกษา มีการนำเอาหนังสือที่สนใจของ Rudolf Steiner มาแปล และร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น ซึ่งครูสามารถแสดงความคิดเห็นหรือประสบการณ์ออกมาได้โดยอิสระ ส่วนการทำกิจกรรมศิลปะ ครูจะได้มีโอกาสทำในการฝึกอบรมเกี่ยวกับมนุษยปรัชญาที่เปิดสำหรับบุคคลภายนอกด้วย ส่วนการประชุมครูที่โรงเรียนโอบอุ้ม เริ่มด้วยการจัดกิจกรรมทางศิลปะ และจากนั้นผู้บริหารจะโยงความหมายของกิจกรรมศิลปะเหล่านี้ ไปสู่นี้อาที่ผู้บริหารต้องการสื่อให้ครู

บรรยากาศที่เกิดขึ้นเป็นการพูดคุยแบบเป็นกันเอง เนื้อหาที่ผู้บริหารนำมาพูดคุย จะไม่เป็นเนื้อหาเชิงวิชาการเกี่ยวกับมนุษยปรัชญาโดยตรง แต่ผู้บริหารจะย่อความรู้อุ้มนั้นออกมาจากประสบการณ์และความเข้าใจของตนเอง ถ่ายทอดออกมาด้วยภาษาที่ง่ายขึ้น และนำมาเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพุทธ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้บริหารให้ความสนใจ และคิดว่าเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของเรา จะช่วยให้ครูเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้นในการฝึกอบรมของโรงเรียนทั้ง 2 แห่ง ยังได้รับความร่วมมือจากวิทยากรต่างประเทศที่เดินทางมาให้ความรู้เป็นระยะๆ เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ที่ดี และได้รับความรู้ในแง่มุมต่างๆ มากขึ้น

การจัดการเรียนการสอน

ในห้องเรียนอนุบาลจะมีเด็กประมาณ 15- 20 คน โดยจะมีการคละอายุเด็กตั้งแต่ 3 ปีครึ่ง - 6 ปี ในแต่ละวันของการจัดการเรียนการสอน พบว่ามีกิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้เด็กทำดังนี้

การเล่นในห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่ทั้งสองโรงเรียนให้ความสำคัญมาก ทุกๆ วันเด็กจะได้เล่นอิสระ โดยใช้สื่อวัสดุต่างๆ ที่มาจากธรรมชาติ เวลาที่ให้เด็กใช้ในการเล่นประมาณ 1 ชั่วโมง แต่การจัดลำดับเวลาในการเล่นแตกต่างกัน โรงเรียนโอบอุ้นจะจัดการเล่นในช่วงเวลาเดียวกับกิจกรรมเรียนสนุกประจำสัปดาห์ เด็กจะนั่งเล่นของเล่น เพื่อรอให้ครูเรียกเข้าไปทำกิจกรรมเรียนสนุก หรือเด็กจะเล่นเมื่อทำกิจกรรมเรียนสนุกเสร็จแล้ว ส่วนโรงเรียนอรุโณทัย จะให้เด็กเล่นในช่วงแรกของการเล่นในห้องเรียน

กิจกรรมหลัก เป็นกิจกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละวันของสัปดาห์ ที่โรงเรียนโอบอุ้นเรียกกิจกรรมช่วงนี้ว่า "กิจกรรมเรียนสนุกประจำสัปดาห์" ส่วนโรงเรียนอรุโณทัยเรียกกิจกรรมช่วงนี้ว่า "กิจกรรมประจำวัน" โดยทั้ง 2 แห่ง มีการกำหนดกิจกรรมที่จะให้เด็กทำในแต่ละวัน โดยขึ้นอยู่กับแนวความคิดของผู้บริหาร และเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยของโรงเรียน โอบอุ้นจัดให้เด็กทำกิจกรรมตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์ ดังนี้ การร้อยดอกไม้ การทำศิลปะ การว่ายน้ำ การทำอาหาร และการทำกิจกรรมอิสระภายนอกห้องเรียน ส่วนที่โรงเรียนอรุโณทัยจัดให้เด็กทำกิจกรรมตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์ ดังนี้ การเดินเล่น การวาดภาพสีเทียน การทำอาหาร การระบายสีน้ำ และการปั้นขี้ผึ้ง

กิจกรรมวงกลม เป็นกิจกรรมที่เด็กเคลื่อนไหวร่างกายประกอบบทเพลงและบทกลอน ซึ่งบทกลอนจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องราวของธรรมชาติ หรือนิทานสำหรับเด็ก สำหรับโรงเรียนโอบอุ้น เด็กจะท่องกลอนประจำฤดูกาล เป็นบทกลอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น และการดำเนินชีวิตของคนและสัตว์ที่ผูกพันกับสภาพของธรรมชาติ ใช้เวลาในการท่องบทกลอนนี้ประมาณ 20-25 นาที เป็นเวลาทั้งสิ้น 3 เดือน เด็กท่องกลอนนี้ทุกวันใน

ช่วงเช้าก่อนเข้าห้องเรียน และเมื่อเด็กเข้าห้องเรียนแล้ว เด็กมานั่งที่เก้าอี้เป็นวงกลมและร่วมกัน ยืนตรงเคารพธงชาติ เชิญเทียน สวดมนต์ กล่าวบทกลอนขอบคุณพ่อแม่ และน้ำหอม และ ร้องเพลงด้วยกัน ช่วงนี้จะใช้เวลาประมาณ 20 นาที เป็นการทำกิจกรรมต่างๆอย่างเรียบง่าย จากอุปกรณ์ที่จัดเตรียมไว้ในห้องเรียนแต่ละห้อง เช่น ธงชาติอันเล็ก พระพุทธรูปองค์เล็ก เทียนรูป ดอกบัว น้ำอบไทย เป็นต้น ส่วนที่โรงเรียนอรุณหทัย จะจัดกิจกรรมวงกลมหลังจาก การ รับประทานอาหารว่างเช้า โดยแบ่งกิจกรรมนี้ออกเป็น 2 ช่วง คือช่วงระหว่างที่จุดเทียน ครูและ เด็กจะท่องบทกลอนตอนเช้า และร้องเพลงยามเช้า จากนั้นก็ร้องเพลงทักทายลูกเจี๊ยบ ช่วงที่สอง เป็นช่วงที่ดับเทียนแล้ว ครูและเด็กจะเคลื่อนไหวร่างกายประกอบบทเพลงและบทกลอน ซึ่งมี เนื้อหาที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคน สัตว์และพืช หรือมี เนื้อหาเกี่ยวกับนิทานสำหรับเด็ก โดยในการท่องกลอน เด็กจะท่องซ้ำประมาณ 3 สัปดาห์ หลังจากนั้นก็จะเปลี่ยนเป็นกลอนและเพลงบทใหม่

การเล่านิทาน ทั้ง 2 โรงเรียนจะจัดไว้เป็นกิจกรรมช่วงสายก่อนที่จะ รับประทานอาหารกลางวัน โดยมีขั้นตอนในการเล่าเหมือนกันคือ เริ่มด้วยบทเพลงนำก่อนจะถึง ช่วงเวลาเล่านิทาน ที่โรงเรียนโอบอุ้ม ในช่วงนี้บางครั้ง ครูอาจจะให้เด็กร้องเพลง หรือเล่นเกม นอกเหนือไปจากการเล่านิทาน นิทานที่นำมาเล่าในแต่ละครั้ง ครูเลือกมาจากเอกสารที่โรงเรียน จัดทำ ผู้บริหารจะเป็นผู้เขียนและคัดเลือกเนื้อหา เพลง และนิทานที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก และ สอดคล้องกับช่วงเวลานั้นลงในเอกสาร ครูเลือกนิทานและเล่าเป็นเวลา 3 สัปดาห์ โดยในสัปดาห์ ที่ 1 จะเล่าปากเปล่า สัปดาห์ที่ 2 จะเล่าประกอบหุ่น และสัปดาห์ที่ 3 จะให้เด็กเข้ามาช่วยเชิดหุ่น สำหรับนิทานบางเรื่องที่ไม่สามารถทำหุ่นได้ ก็จะใช้การเล่าปากเปล่าแทน ส่วนโรงเรียน อรุณหทัย ครูและผู้บริหารจะมีการพูดคุยเกี่ยวกับนิทานที่จะเล่าทุกครั้ง เมื่อถึงกำหนดเปลี่ยนเรื่อง ใหม่ นิทานที่นำมาเล่า บางเรื่อง เป็นนิทานที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลหรือประเพณีสำคัญในช่วงนั้น ส่วนบางเรื่อง เลือกนิทานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมในห้องเรียน ใน การเล่านิทาน ครูจะเล่าซ้ำเรื่องเดิมเป็นเวลา 3 สัปดาห์ และมีการสลับวิธีในการเล่านิทาน ถ้านิทานเรื่องแรกเป็นการเล่าประกอบหุ่น เรื่องต่อไปก็จะเป็นการเล่าปากเปล่า เรื่องต่อไปเรื่องที่ สาม เป็นการเล่าประกอบหุ่นอีกครั้ง สลับต่อไปเรื่อยๆ

การประเมินผลพัฒนาการเด็ก

ตามแนวคิดการจัดการศึกษาแบบวอลดอร์ฟในระดับอนุบาล ไม่มี การระบุวิธีการที่ชัดเจนในการบันทึก ประเมินและรายงานความก้าวหน้าของเด็ก แต่สิ่งที่พบว่าเป็นอิทธิพลของแนวทางในการบันทึก ประเมินผลความก้าวหน้ามาจาก แนวคิดของผู้บริหาร และ ระบบการศึกษา ที่เด็กจะต้องเข้าศึกษาต่อระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 โรงเรียนโอบอุ้ม จะมีสมมุติ

ประจำตัวเด็ก เพื่อให้ครูเขียนบันทึกสิ่งต่างๆของเด็กที่โรงเรียน ช่วงเหตุการณ์ที่น่าประทับใจของเด็ก หรือความคิดเห็นของครูในแต่ละภาคการศึกษา และส่งกลับในผู้ปกครองอ่าน และเขียนตอบกลับมา และมีสมุดประเมินพัฒนาการให้ครูประเมินพัฒนาการของเด็ก โดยสิ่งที่นำมาประเมิน จะมีความสัมพันธ์กับลักษณะการสอนของโรงเรียน เช่น ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ศิลปะ และดนตรี การช่วยเหลือผู้อื่น การแข่งขัน การจินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้น และสมุดเล่มนี้ จะนำไปใช้เป็นหลักฐานในการเข้าศึกษาต่อระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ส่วนโรงเรียนอนุบาลไทย เนื่องจากเปิดรับเด็กตั้งแต่วัยอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ดังนั้นเด็กอนุบาลที่อายุครบ 6-7 ปี จะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1ที่โรงเรียนอนุบาลไทย ในการรายงานพัฒนาการของเด็ก ครูผู้สอนจะเชิญผู้ปกครองเข้ามาที่โรงเรียนและพูดคุยถึงพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคลกับผู้ปกครอง

การทำงานกับผู้ปกครอง

โรงเรียนทั้งสองแห่ง ให้ความสำคัญกับผู้ปกครองในฐานะผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก จะพบว่ามิกิจกรรมต่างๆมากมายที่โรงเรียนได้จัดให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน ได้แก่

1. การจัดทำวารสารของโรงเรียนเป็นรายเดือน เพื่อเป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้สอดคล้องกับแนวคิด เกิดความรู้ต่างๆ ข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆของกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในโรงเรียน และในวารสารนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองสามารถเขียนบทความที่น่าสนใจมาลงในวารสารด้วย

2. การจัดประชุมผู้ปกครอง พบว่ามีบรรยากาศของการจัดที่คล้ายคลึงกัน คือ มีความเป็นกันเองมาก รู้จักคุ้นเคยกันดีระหว่างครูกับผู้ปกครอง การจัดประชุมสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลาใหญ่ๆ คือ ช่วงแรก การจัดกิจกรรมศิลปะไว้ให้ผู้ปกครองได้เข้ามาทำด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ให้เด็กทำในห้องเรียน ซึ่งผู้บริหารจะแนะนำคุณค่าต่างๆที่จะเกิดขึ้นขณะที่ทำ เชื่อมโยงไปสู่คุณค่าที่เด็กได้รับขณะทำกิจกรรม ช่วงที่สอง ช่วงของการบรรยาย ซึ่งผู้บริหารจะเป็นผู้บรรยาย ความรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดนี้ของโรงเรียน ตลอดจนถึงแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่บ้าน ในช่วงนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองซักถามปัญหา หรืออาจจะแสดงความคิดเห็นต่างๆได้ และช่วงที่ 3 เป็นการรับประทานอาหารร่วมกัน โดยผู้ปกครองจะจัดเตรียมอาหารมารับประทานร่วมกันที่โรงเรียน ผู้ปกครองจะมี

โอกาสพูดคุย และสร้างความรู้จักคุ้นเคยกัน ซึ่งช่วงเวลาที่โรงเรียนโอบอุ้มจะใช้ในการจัดประชุม จะเป็นช่วงเย็นเวลา 17.00-20.00 น. ส่วนโรงเรียนอรุโณทัย จะจัดในช่วงวันอาทิตย์ เวลา 9.00 -12.00 น.

3. การเข้าร่วมการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆของโรงเรียน ที่โรงเรียนโอบอุ้ม จะจัดกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมลอยกระทง วันครอบครัว เข้าค่ายพักแรม และการจัดวันอำลา ส่วนโรงเรียนอรุโณทัย จะจัดกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมรับขวัญ วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง และวันขึ้นปีใหม่

4. การให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน ทั้ง 2 โรงเรียนจะเชิญผู้ปกครอง เข้ามาในการจัดวันเกิดของเด็ก และที่โรงเรียนอรุโณทัย จะมีการทำ Study Child โดยเชิญผู้ปกครองมาเล่าเรื่องราวของเด็กตั้งแต่เกิดให้คณะครูที่โรงเรียนฟัง และการเยี่ยมบ้านเด็ก ซึ่งครูผู้สอนจะนัดหมายกับผู้ปกครองไปที่บ้านของเด็ก

5. กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของผู้ปกครองทำงานเพื่อโรงเรียน โรงเรียนโอบอุ้ม ได้มีการตั้งชมรมแม่สี โดยการรวมตัวกันระหว่างผู้ปกครองเข้ามาทำงานฝีมือที่โรงเรียน นำผลงานมาขายเพื่อหารายได้เข้าโรงเรียน ส่วนโรงเรียนอรุโณทัย มีการจัดตั้งคณะกรรมการผู้ปกครอง ซึ่งเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือในด้านการจัดการของโรงเรียน และตัวแทนจากคณะกรรมการผู้ปกครองนี้ เป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในคณะกรรมการมูลนิธิโรงเรียนอรุโณทัย

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

1. การอภิปรายผลจากการพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ
2. การอภิปรายแนวโน้มการใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟในประเทศไทย
3. การอภิปรายสรุปลักษณะการพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาจากต่างประเทศมาใช้

การอภิปรายผลจากการพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้ แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ

การพัฒนาหลักสูตร

1. การคัดเลือกเนื้อหากับความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม

เนื่องจากแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ เป็นแนวคิดที่มีต้นกำเนิดมาจากต่างประเทศ ดังนั้นเนื้อหาตามแนวคิดเหล่านี้จึงได้รับอิทธิพลจากรากฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากบริบทสังคมไทย ดังนั้นในการนำแนวคิดทั้ง 2 มาใช้ จะต้องมีการคัดเลือก ดัดแปลง เนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน และบริบททางสังคมของผู้เรียนเป็นสำคัญ จากการศึกษา การคัดเลือกเนื้อหาสาระตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ กับความแตกต่างทางรากฐานของวัฒนธรรม พบว่า การจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีจะพบปัญหาความแตกต่างนี้น้อยกว่า การจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ เนื่องจาก การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดมอนเตสซอรี มีลักษณะกิจกรรมที่มีความเป็นรูปธรรมสูง ดังจะเห็นได้จาก การจัดให้เด็กเรียนจากชุดอุปกรณ์มอนเตสซอรี บทบาทของในการสาธิตอุปกรณ์ของครู การขั้นตอนหลักในการปฏิบัติที่ชัดเจน ประกอบกับกลุ่มเนื้อหาที่มีความเป็นสากล เช่น ใน กลุ่มประสาทสัมผัส กลุ่มวิชาการ หรือในกลุ่มประการณ์ชีวิต หรือ กลุ่มทักษะกลไก จะเป็นอุปกรณ์ที่让孩子เรียนรู้ การดูแลตนเอง และจัดการกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว แม้ว่าจะต้องมีการปรับอุปกรณ์ตามวัฒนธรรมแต่ละที่ แต่จะพบว่ากรอบการปรับจะมีลักษณะร่วมกันในทุกวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย การอาบน้ำ การเช็ด การดื่ก การเท เป็นต้น จึงสามารถปรับได้ง่าย เข้ากับทุกวัฒนธรรมได้ ส่วนการจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ มีแนวคิดรากฐานที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ระหว่างวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี ซึ่งมีผลต่อลักษณะที่ปรากฏในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่างๆ อย่างกลมกลืน จนไม่สามารถแยกออกได้อย่างชัดเจนว่า ส่วนใดได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดทางการศึกษา ส่วนใดที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมทางตะวันตก หรือส่วนใดได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา ดังนั้นในการนำแนวคิดนี้ไปใช้ ผู้ใช้จะต้องใช้ความสามารถมาก ในการที่จะคิดปรับกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรมไทย ผู้ที่มีความสามารถในการปรับนั้น ไม่ใช่เพียงว่า จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ เท่านั้น แต่จะต้องมีความเข้าใจรากฐานชีวิตแบบไทย ประกอบกับต้องมีความชำนาญเฉพาะทางที่จะทำให้การปรับสิ่งต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์ เช่น ในการแต่งนิทานเพื่อเล่าให้เด็กฟัง ต้องการแฝงความหมายทางจิตวิญญาณให้เด็ก แม้ว่าผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดทางการศึกษา

แบบวอลดอร์ฟจะสามารถนึก โครงเรื่องคร่าวๆได้ แต่จะต้องคำนึงถึง ความสามารถในการรับรู้ที่ เหมาะกับความคิดและความเชื่อแบบไทย ในการตั้งชื่อตัวละคร การดำเนินเรื่องราว การกำหนด เหตุการณ์สำคัญต่างๆ ในเรื่อง นอกจากนั้นยังควรจะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ในด้านอักษรศาสตร์ หรือมีความชำนาญทางภาษา ช่วยเรียบเรียงภาษาและคำพูดในนิทานให้สวยงาม และสอดคล้อง กับความหมายที่แท้จริงที่ต้องการจะสื่อถึงเด็ก จะเห็นได้ว่าในการปรับกิจกรรมต่างๆ จำเป็นต้อง อาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย เพื่อให้การปรับนั้นสอดคล้องและมีความเป็นไทยแฝงอยู่ อย่างกลมกลืน

นอกจากนั้น พบว่า รากฐานทางวัฒนธรรมเชิงสังคม มีอิทธิพลต่อเนื้อหาในส่วน ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน ในด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู ครูกับเด็ก หรือเด็ก กับเด็ก ซึ่งเกิดขึ้นโรงเรียนที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ เช่น มารยาทในการทักทาย การไหว้ การกล่าวคำขอโทษ การกล่าวลา ซึ่งเหล่านี้ก็เป็นเนื้อหาอีกส่วน ซึ่งมีความสำคัญ ต่อการเรียนรู้ของเด็ก เรื่องวัฒนธรรมของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

2. รูปแบบของการพัฒนาหลักสูตร

จากการเก็บข้อมูลของผู้วิจัย พบว่า โรงเรียนประชากรทั้งสามแห่ง สะท้อน ภาพของแบบแผนของการพัฒนาหลักสูตรที่แตกต่างกัน

โรงเรียนรัตนกร ในขณะที่เริ่มตั้งโรงเรียน ผู้บริหารเริ่มมีความสนใจใน แนวคิดทางการศึกษา จึงได้ไปศึกษาดูงาน แต่ก็ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดได้ จนกระทั่งมีผู้เชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดทางการศึกษาเข้ามาให้ ความช่วยเหลือในระยะต้น เกี่ยวกับการจัดเตรียมอุปกรณ์ การฝึกอบรมครู หลังจากนั้นผู้บริหารจึง ได้ตัดสินใจเดินทางไปศึกษาแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี หลังจากการเข้ารับการอบรม ผู้บริหารก็สามารถเข้ามาดูแลการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนด้วยตนเอง

โรงเรียนโอบอุ้ม เป็นโรงเรียนที่ใช้แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนรูปแบบ อื่น ก่อนที่จะได้รู้จักแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ผู้บริหารได้รู้จักแนวคิดทางการศึกษา แบบวอลดอร์ฟจากการศึกษาดูงาน จึงนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานมาปรับให้เข้ากับการสอน ของโรงเรียน และได้มีการนำแนวคิดอื่น ๆ ที่ผู้บริหารมีความสนใจ และคิดว่าเหมาะกับเด็ก ก็ได้ นำเข้ามาผสมผสานในจัดการเรียนการสอนอีกด้วย เช่น แนวคิดทางพุทธ ซึ่งในช่วงแรกของการริเริ่ม นำแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟมาใช้ นั่น ครูที่มีประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนตาม แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ได้ช่วยให้คำปรึกษา และฝึกอบรมครู ในขณะนั้นผู้บริหาร โรงเรียนอยู่ในระหว่างการเข้ารับการศึกษาศาสตร์ทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟในต่างประเทศ อีกทั้งยังเข้ารับการอบรมความรู้ในโครงการพัฒนาครูที่โรงเรียนโอบอุ้ม ได้จัดขึ้น นอกจากนั้น

ผู้บริหารยังได้ศึกษาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผู้บริหารสนใจด้วย ในระหว่างที่ได้ศึกษาอยู่
นี้ ผู้บริหารได้มีการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนอรุโณทัย เริ่มขึ้นมาจากความตั้งใจของผู้บริหารในการนำแนวคิด
ทางการศึกษาที่ตนสนใจมาใช้ในโรงเรียน จึงเดินทางไปศึกษาการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิด
ทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟในระดับอนุบาล และระดับประถมศึกษาจนสำเร็จ จึงเริ่มมีการก่อตั้ง
โรงเรียน แล้วเริ่มพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน

ทั้งสามโรงเรียน สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับโรงเรียนอื่น ๆ ในการริเริ่มที่
จะเปลี่ยนแปลงไปสู่การจัดการศึกษาที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ ที่
มีแนวคิดในการยึดเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จะเห็นว่า เส้นทางแห่งการเปลี่ยนแปลงไม่่งาย
ดาย จะต้องผ่านการศึกษา การทำความเข้าใจ การได้รับคำปรึกษาจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ผ่าน
การคิด เพื่อให้เกิดการยอมรับ และกลายเป็นความเชื่อที่มีอยู่ในตัวของผู้สอน เนื่องจาก โรงเรียน
ทั้งสามแห่งมีจุดเริ่มต้นการใช้แนวคิดที่แตกต่างกัน จึงมีวิธีการที่จะนำไปสู่ความรู้ การนำไปใช้ที่
แตกต่างกัน และพบว่าผู้บริหารแต่ละคนยังมีจุดหมายที่ต้องการจะไปให้ถึงบนเส้นทางของการใช้
แนวคิดทางการศึกษานั้นแตกต่างกัน บางโรงเรียนต้องการจะใช้แนวคิดทางการศึกษาแนวคิด
เดียวเป็นแกนในการจัด บางโรงเรียนนำแนวคิดต่าง ๆ มาผสมผสาน อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะจะมี
จุดมุ่งหมายในการไปให้ถึงแนวคิดทางการศึกษาในระดับใด แต่สิ่งสำคัญคือการพยายามทำ
ความเข้าใจแนวคิดแต่ละแนวคิดให้ดีเสียก่อน เพื่อจะได้นำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้
อย่างถูกต้องเหมาะสม เช่นเดียวกับตัวอย่างจากโรงเรียนทั้งสามแห่งที่ได้มุ่งมั่นในการแสวงหา
ความรู้ และทำความเข้าใจในแนวคิดที่ตนสนใจอย่างจริงจัง

การใช้หลักสูตร

1. การพัฒนาบุคลากร

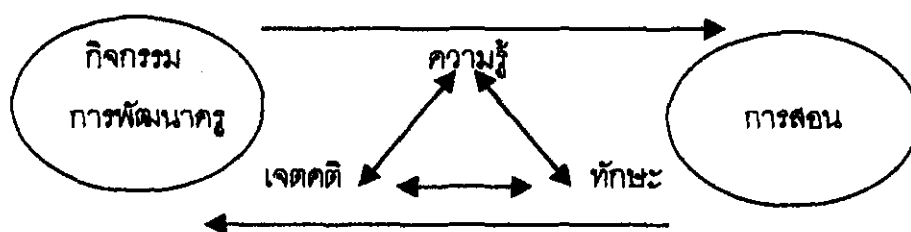
การพัฒนาบุคลากรเป็นภาระหน้าที่สำคัญของผู้บริหาร เนื่องจากที่
ประเทศไทยไม่มีการฝึกอบรมให้ครูจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดนั้นๆ โดยตรง ซึ่งแตกต่างจาก
ต่างประเทศ จะมีสถาบันที่เปิดรับสำหรับผู้ที่สนใจจะเป็นครูตามแนวคิดทางการศึกษาใดแนวคิด
การศึกษานั้น ขึ้นโดยเฉพาะ ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสนใจจะจัดการศึกษาตามแนวคิด
ทางการศึกษานั้น จะเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปศึกษา และดูงานที่ต่างประเทศ ด้วยตนเอง
ต่อจากนั้นผู้บริหารจะกลับมาพัฒนาบุคลากรครูของโรงเรียนด้วยตนเอง ตามความรู้

ประสบการณ์ และบุคลิกลักษณะเฉพาะตัว ของผู้บริหาร ซึ่งเป็นกระบวนการในการคัดเลือก และพัฒนาบุคลากร

การรับสมัครเข้าทำงาน เป็นกระบวนการแรกในการคัดเลือกครูที่จะเข้ามาทำงานในโรงเรียน ซึ่งเกณฑ์คุณสมบัติที่ใช้รับสมัครครูที่สำคัญในการเข้ามาทำงาน คือ จะต้องเป็นคนที่รักเด็ก มีความตั้งใจที่จะทำงาน เป็นคนที่เปิดใจกว้างและพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ ไม่จำเป็นที่จะต้องจบการศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง ส่วนระดับการศึกษาขั้นต่ำ เป็นคุณสมบัติสิ่งที่คุณสมบัติที่ผู้บริหารแต่ละโรงเรียนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ผู้บริหารจะมีหน้าที่ในการพิจารณาและตัดสินใจในการรับเข้ามาทำงาน บางโรงเรียน คณะครูเข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นร่วมด้วย จากการศึกษาพบว่า ครูที่เข้ามาทำงานด้วยความสนใจแนวคิดทางการศึกษาตั้งแต่แรกเริ่ม และมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ และเข้ามาแสวงหาประสบการณ์ในการทำกิจกรรมที่โรงเรียนอยู่สม่ำเสมอ จนในที่สุดได้ตัดสินใจเป็นครูคนหนึ่งในโรงเรียนนั้น นอกจากจะมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดได้แล้ว ยังพบว่า เป็นครูมีศักยภาพในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง อันเนื่องมาจากความสนใจที่มีอยู่ มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองทั้งในด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออกมาโดยธรรมชาติ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่ช่วยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน เช่น การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การจัดการห้องเรียน เนื่องจากพฤติกรรมที่แสดงออกมานี้ เกิดขึ้นจากความเข้าใจในแนวคิดทางการศึกษาที่หล่อหลอมเข้าไปในบุคลิกภาพตัวของครู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chaney (1991) ได้กล่าวว่า การที่ครูตัดสินใจเลือกใช้แนวคิดทางการศึกษาที่สอดคล้องกับเป้าหมาย ความเชื่อ และค่านิยมของตนเอง จะช่วยทำให้กระบวนการในการพัฒนาครู ให้มีความเข้าใจ และสามารถจัดการเรียนการสอนตามแนวคิด เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาบุคลากร จะแตกต่างกันไปตาม หลักการสำคัญของแนวคิดที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน แนวคิดของผู้บริหารจากการทำความเข้าใจแนวคิดที่นำมาใช้ และลักษณะของครูที่เข้ารับการฝึกอบรม จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า วัตถุประสงค์หลักของกระบวนการพัฒนาครู คือ การส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดทางการศึกษา โดยในกระบวนการพัฒนาครูนั้น ครูจะเรียนรู้ได้โดย 2 ทาง คือ

ก. การเรียนรู้อย่างเป็นทางการ เป็นการเรียนรู้จากกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ โดยเฉพาะ และการเรียนรู้จากการปฏิบัติหน้าที่ในการสอน

ในช่วงแรกก่อนที่ครูใหม่จะได้จัดการเรียนการสอน ครูใหม่จะได้รับการพัฒนา โดยผ่านกิจกรรมต่างๆที่ผู้บริหารกำหนด ได้แก่ การเข้าสังเกตการสอน และการได้รับความรู้ จากการอ่านหนังสือ และการเข้าอบรม ฯลฯ ระหว่างนั้นจะได้รับโอกาสจัดกิจกรรมการสอน บางกิจกรรม เพื่อให้ครูได้ทดลองนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการสอน ในที่สุดเมื่อผู้บริหารได้ พิจารณาให้ครูใหม่เข้ามาจัดการเรียนการสอนในห้อง ครูก็มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ออกมา เป็นการสอน ขณะเดียวกัน ครูยังคงได้เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาครู เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และ นำประสบการณ์จากการสอนมาเชื่อมโยงกับความรู้ กลายเป็นความรู้ และความเข้าใจใหม่ๆ ส่วน ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมการพัฒนา จะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประสบการณ์ การสอนที่เกิดจากความรู้และความเข้าใจที่เพิ่มขึ้น ก็จะทำให้ครูเข้าใจความรู้ต่างๆมากขึ้น และ ผลจากความเข้าใจและความรู้ที่ลึกซึ้งขึ้น ทำให้มีการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นอีก สิ่งที่ครูจะ ได้จากกระบวนการพัฒนาครูที่เกิดขึ้นในโรงเรียนทั้ง 2 แนวคิด จะมีการพัฒนาใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ (Cognitive) ด้านเจตคติ (Affective) และด้านทักษะ (Psychomotor)

สำหรับแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี ที่โรงเรียนรัตนกร การพัฒนาครูในด้านความรู้ ครูจะได้รับความรู้เกี่ยวกับ ความเชื่อพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเด็ก แนวคิด ในการจัดการเรียนการสอน บทบาทของครู การจัดการเรียนการสอน และขั้นตอนการสาธิต อุปกรณ์ ฯลฯ ได้จากการอ่านหนังสือ หรือจากการฟังวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในประเทศไทย และต่างประเทศมาให้ความรู้ การได้รับความรู้และคำแนะนำจากผู้บริหารในช่วงการประชุมครู เช่น การดูวิดีโอ การทำงานของเด็กที่เกิดขึ้นในห้องเรียนมอนเตสซอรี การเข้าสังเกตการสอน ของครู การประเมินผลโดยการทดสอบความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดทาง การศึกษาแบบมอนเตสซอรี หรือเป็นการให้คำแนะนำเป็นการส่วนตัว ส่วนในด้านทักษะ มี การจัดให้ครูเข้าสังเกตการสอนในห้องเรียนมอนเตสซอรี จากนั้นครูใหม่จะได้รับการฝึกหัดใน การสาธิตอุปกรณ์มอนเตสซอรี และเข้ารับการทดสอบจากหัวหน้าฝ่ายบริหาร และผู้บริหารใน การสาธิตอุปกรณ์มอนเตสซอรี ส่วนทางด้านเจตคติ ไม่ได้มีการจัดกิจกรรมที่จะพัฒนาในด้านนี้ โดยเฉพาะ แต่จะเป็นการพัฒนาที่เป็นผลพลอยได้จากการพัฒนาในด้านความรู้ และทักษะ

เนื่องจาก เมื่อครูได้รับความรู้ที่ถูกต้องมากขึ้น ทำให้ครูมีความเข้าใจ และยอมรับเด็ก และสามารถจัดการเรียนการสอน ตลอดจนปฏิบัติตนต่อเด็กได้เหมาะสม เด็กมีการพัฒนาที่ดี มีความสุข ซึ่งครูสามารถสังเกตได้ จากการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ ทำให้ครูมีความรู้สึกที่ดีต่อ การจัดการเรียน การสอนตามแนวทางการศึกษาแบบนี้ มีความรู้สึกที่ดีต่อการทำงาน และมีความรู้สึกที่ดีต่อเด็ก

แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ที่โรงเรียนโอบอุ้ม และโรงเรียนอรุโณทัย พบว่ามีการพัฒนาใน 3 ด้าน เช่นเดียวกัน เนื่องจากการศึกษาวอลดอร์ฟ มีรากฐานมาจาก มนุษยปรัชญา ดังนั้นกระบวนการพัฒนาครูจึงเป็นไปตามวิถีทางตามหลักมนุษยปรัชญาเช่นกัน ในด้านความรู้ จะมีการศึกษาในเรื่อง การอธิบายพัฒนาการของมนุษย์ หลักในการจัดการศึกษา และความรู้เชิงสัมพันธ์ระหว่าง คน โลก และจักรวาล ในมุมมองของมนุษยปรัชญา โดยการให้อ่าน หนังสือ การเข้าอบรมจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ การเข้าร่วมกลุ่มศึกษา ส่วนในด้านเจตคติ ได้ มีการให้ครูทำกิจกรรมศิลปะลักษณะต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมสีน้ำ สีเทียน การปั้น การทำตุ๊กตา ฯลฯซึ่งอาจดูเหมือนกิจกรรมโดยทั่วไป แต่กิจกรรมเหล่านี้จะให้ความหมายที่แตกต่างออกไปจาก กิจกรรมทั่วไปในมุมมองของมนุษยปรัชญา ทำให้ครูเกิดสุนทรีย์ และมีประสบการณ์ตรงในการรับรู้ ถึงความสำคัญของกิจกรรมนั้นๆที่จะส่งผลดีกับเด็ก นอกจากนั้นมีการจัดให้ครูทำสมาธิร่วมกัน โดยผ่านบทกลอน และกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ครูสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น และใน ด้านทักษะ ในระยะแรกของเข้ามาเป็นครู จะมีการให้เข้าไปเป็นครูผู้ช่วย เพื่อสังเกตการสอนใน ห้องเรียน และได้ทดลองทำกิจกรรมบางกิจกรรมในการสอน เมื่อครูที่ได้การฝึกอบรมจะได้รับการพิจารณาในด้านศักยภาพ และความสามารถในการสอนจากผู้บริหาร เพื่อให้เข้ามาเป็นครู ประจำห้องเรียน การเรียนรู้ของครูทั้งสามด้านยิ่งมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมาก เนื่องจากใน การทำงานเป็นการเชื่อมโยงที่มีความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ และปฏิบัติงาน เจตคติของครูที่มี ต่อการสอน ก็มีผลต่อพฤติกรรมที่ครูแสดงออกในขณะที่สอน หรือระหว่างการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ตลอดถึงแรงจูงใจในการเรียนรู้ต่อไปอีกด้วย การพัฒนาด้านทั้ง 3 จะส่งอิทธิพลต่อกัน บางครั้งใน การปฏิบัติงานอาจพบปัญหา แต่เมื่อนำมาอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการประชุม ก็ทำ ให้ได้มุมมอง และแนวทางการแก้ปัญหาตามหลักการของแนวคิดนั้นได้ เนื่องจากครูทุกคนได้รับการปูพื้นฐานความเข้าใจร่วมกันมาแล้ว ครูเกิดความศรัทธาต่อแนวคิดทางการศึกษา เกิดความ ศรัทธาต่อวิชาชีพ และเมื่อความคิดของครูชัดเจน ครูก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน การทำงานก็ ประสบความสำเร็จ สิ่งปรากฏในการพัฒนาของเด็กก็เป็นผลพวงจากการพัฒนาของภายในตัว ครู

ข. การเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นขณะที่ครูได้เข้ามาใช้ชีวิตในโรงเรียน เป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ โดยไม่ได้เป็นการจัดกิจกรรมขึ้นมาโดยเฉพาะ การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการที่ครูเข้ามาสัมผัสกับบรรยากาศที่แวดล้อมโรงเรียน สามารถแบ่งออกเป็น บรรยากาศทางกายภาพ และบรรยากาศของบุคคล บรรยากาศทางกายภาพ ได้แก่ การจัด ตกแต่งพื้นที่ต่างๆ ในห้องเรียน สื่อ อุปกรณ์ที่ใช้ ส่วนบรรยากาศของบุคคล ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคณะครูและเด็กภายในโรงเรียน ซึ่งจะช่วยให้ครูที่เข้ามาใหม่สามารถรับรู้ และสื่อความรู้สึกถึงบรรยากาศที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี เช่น ลักษณะการพูดคุย การมีความจริงใจต่อกัน การให้ความช่วยเหลือ บรรยากาศของการทำงานที่อบอุ่น ความตั้งใจและมุ่งมั่นในการทำงาน ความรู้สึกในการยอมรับ และเคารพต่อเด็ก ลักษณะพฤติกรรมของเด็ก การปฏิบัติต่อกันระหว่างคณะครู และเด็ก เป็นต้น บรรยากาศสิ่งเหล่านี้สามารถสะท้อนแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนได้ว่า ใช้การจัดการเรียนการสอนแบบใด สะท้อนรูปแบบการสอน ลักษณะของครูที่สอน การจัดการห้องเรียน ซึ่งครูใหม่สามารถรับรู้ และเรียนรู้ได้โดยผ่านความรู้สึกภายใน และสามารถแสดงสะท้อนออกมาได้โดยไม่รู้ตัว ซึ่งความรู้สึกอันนี้เองจะช่วยส่งเสริมให้ครูพัฒนาในด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ จากการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการได้ลึกซึ้งต่อไป

ข้อมูลดังกล่าว หากเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนานุคลากรครูในโรงเรียนอนุบาล 3 แห่ง กับกระบวนการฝึกหัดครูในสถาบันทางการศึกษา จะพบว่ามียุทธประสงค์เช่นเดียวกัน คือ ผู้เรียนมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องตามหลักการและแนวคิดในการจัดการศึกษา แต่ข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับกระบวนการฝึกหัดครู ที่แตกต่างไปจากกระบวนการพัฒนานุคลากรครูในโรงเรียนอนุบาล 3 แห่ง คือ ในการสอนเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษารูปแบบต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นใช้วิธีบรรยาย และการให้ศึกษาค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง แต่จากการพัฒนานุคลากรครูในโรงเรียนอนุบาล 3 แห่งมีความแตกต่าง

ผู้วิจัยพบว่า ครูที่เข้ามาใหม่จะได้รับโอกาสให้เข้ามาสังเกตการสอน ในฐานะครูผู้ช่วยในการจัดการเรียนการสอนจริงในห้องเรียน ขณะเดียวกันจะได้รับความรู้ไปด้วย ซึ่งทำให้ครูใหม่เข้าใจแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การที่ให้ครูใหม่เข้ามาสังเกตการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการพัฒนานุคลากร เนื่องจากเวลาที่ครูได้มีโอกาสเข้าไปในห้องเรียนที่ได้จัดการเรียนการสอนจริง ทำให้ครูรับรู้สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในห้องเรียนมากมาย ซึ่งบางครั้งไม่อาจจะอธิบายโดยผ่านคำพูด เช่น ครูใหม่จะรับทราบงานที่ครูจะต้องทำภายในห้องเรียน ลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อเด็ก บรรยากาศที่เกิดขึ้นในห้องเรียน การเคลื่อนไปของกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละวัน เทคนิคหรือวิธีการที่ครูใช้ในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่าการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดในการจัดการศึกษาของสถาบันฝึกหัดครู ควรเปิดโอกาสให้

นักศึกษาเข้ามาฝึกงานที่โรงเรียนที่นำแนวคิดทางการศึกษานั้นมาใช้เป็นระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ นักศึกษาเหล่านั้นมีความเข้าใจการสอนตามแนวคิดทางการศึกษาที่ชัดเจน เพื่อเป็นพื้นฐาน ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเลือกและตัดสินใจในการวางแผนการจัดการเรียนการสอนของตนเอง ขณะเดียวกัน ทางสถาบันฝึกหัดครูต่างๆ ควรมีประสานงานกับโรงเรียนที่ใช้แนวคิดทางการศึกษา ต่างๆ ในการส่งเสริม ให้บริการทางด้านวิชาการแก่โรงเรียน โดยอาจมีการจัดอบรมให้ความรู้ เชิญสัมมนา หรือจัดกิจกรรมทางวิชาการต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายของการเรียนรู้ระหว่างสถาบัน ฝึกหัดครู และกลุ่มโรงเรียนที่มีความสนใจร่วมกัน

2. การจัดการห้องเรียนโดยธรรมชาติจากลักษณะการจัดการเรียนการสอน

จากการศึกษาแนวคิดทางการศึกษาทั้ง 2 แนวคิด จะพบว่า มีสิ่งหนึ่งที่เป็น หลักการในการจัดการศึกษาาร่วมกันอยู่ นั่นคือ "การทำซ้ำ" สำหรับการจัดการเรียนการสอนตาม แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี เชื่อว่า การเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นจากการที่เด็กได้มีโอกาส ทำอุปกรณ์เหล่านั้นซ้ำๆกันทุกวัน ด้วยขั้นตอน และวิธีการทำที่เหมือนเดิม ส่วน การจัดการเรียน การสอนตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ เชื่อว่า การที่เด็กได้ทำบางสิ่งบางอย่างซ้ำ ทำ ให้เด็กพัฒนาพลังเจตจำนง (Willing) ของเด็ก มีการจัดการเรียนการสอน โดยมีการจัดลำดับ กิจกรรมต่างๆในจังหวะที่สมดุลระหว่างการหายใจเข้าและออก และจัดขั้นตอนในการทำกิจกรรม ต่างๆซ้ำเหมือนกันทุกๆวัน หรือทุกสัปดาห์ ด้วยแนวคิดที่คล้ายๆกัน แต่ด้วยการปฏิบัติที่แตกต่าง กัน พบว่า ในห้องเรียนที่เด็กได้ทำบางสิ่งบางอย่างเหมือนกัน ทุกๆวัน นอกจากจะทำให้เด็ก สามารถเรียนรู้ และทำสิ่งเหล่านั้นด้วยตนเองได้แล้ว ยังพบว่า เด็กเกิดความคุ้นเคยกับ สภาพแวดล้อมที่เด็กเกี่ยวข้องอยู่ทุกวัน ไม่ว่าจะ เป็นพื้นที่ หรือ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เด็กรู้ว่าต้องทำ อะไรบ้าง และเด็กสามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป เด็กมีความมั่นใจ และไว้ วางใจในสภาพบรรยากาศของห้องเรียน จนทำให้เกิดกระบวนการในการจัดการชั้นเรียนอย่างเป็น ธรรมชาติ ครูไม่จำเป็นต้องพูด หรือบอกให้นักเรียนทำตลอดเวลา ยกตัวอย่าง เช่น ในการจัด การเรียนตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี ทุกครั้งที่เด็กทำอุปกรณ์มอนเตสซอรี เด็กจะ เดินไปหยิบเสื้อมาปูที่พื้น และเดินเข้าไปหยิบอุปกรณ์ในชั้นมาวาง นั่งทำจนเสร็จ และเก็บอุปกรณ์ เข้าชั้นเหมือนเดิม โดยไม่ส่งเสียงรบกวนเพื่อนที่ทำงานอยู่ เด็กชอบทำอุปกรณ์ซ้ำแล้วซ้ำอีก ทำให้ เด็กมีการพัฒนาทักษะในการทำอุปกรณ์ต่างๆเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kendell (1992) ได้พบว่า เด็กที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอรี จะมีพัฒนาการในด้านการ ปกครองตนเองได้ดี ทั้งในด้านการมีอิสระ ความสามารถในการริเริ่ม และความสามารถใน การควบคุมตนเองได้ ส่วนในการจัดการเรียนตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ระดับ อนุบาล จะมีการจัดกิจกรรมที่เป็นจังหวะมีการซ้ำไปตลอด 1 วัน มีกิจกรรมประจำวันที่ทำซ้ำไป

ตลอดทุกสัปดาห์ หรือมีการเรียนรู้ธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละปี เด็กในห้องจะรู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง เด็กคุ้นเคย และสามารถปฏิบัติกิจกรรมในห้องเรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในโรงเรียน นอกจากนี้ แนวคิดทางการศึกษาทั้ง 2 มีการจัดห้องเรียนเป็นแบบคละอายุ ให้เด็กที่มีอายุต่างกันอยู่ในห้องเรียนเดียวกัน ดังนั้นนอกจากเด็กจะมีความแตกต่างระหว่างเด็กแต่ละบุคคล แล้ว เด็กก็จะมีความสามารถที่แตกต่างกันในแต่ละวัยอีกด้วย ภายในห้องเรียนหากมีปัญหาต่างๆเกิดขึ้น การที่ครูมีพฤติกรรมที่แสดงออก ในการแก้ปัญหาต่างๆ โดยมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกซ้ำเหมือนเดิม ทุกๆครั้ง เด็กจะเรียนรู้การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกเช่นเดียวกัน และสามารถช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคล และระหว่างวัยในการแก้ปัญหาด้วย

ในการจัดการเรียนตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี บางครั้งเด็กโต ที่ผ่านการทำอุปกรณ์ต่างๆ ซ้ำแล้วซ้ำอีก จนทำได้ เมื่อเห็นน้องที่เพิ่งเข้ามามีความสนใจการทำอุปกรณ์ บางครั้งพี่ที่โตกว่าจะช่วยสาธิตอุปกรณ์ให้น้องได้ ทุกครั้งที่เกิดปัญหา ครูได้สาธิตวิธีแก้ปัญหาให้เด็กดู ซ้ำๆ หลายครั้ง และเด็กจะเรียนรู้การแก้ปัญหาเหล่านั้นเอง เช่น ถ้าน้ำหก ก็นำผ้าที่เตรียมจัดไว้มาเช็ดแล้วนำไปตาก หากทำเมียดแบ่งหก ก็ไปหยิบไม้กวาดกับที่โกยผงอันเล็กมากกวาด เป็นต้น เมื่อเด็กทำสิ่งที่ผิดพลาดเหล่านี้ เด็กก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยวิธีเดียวกัน และบางครั้งเด็กก็จะเข้าไปช่วยเหลือเด็กคนอื่นในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีเดียวกัน ถ้าเด็กต้องการ รับประทานอาหารว่าง และวิ่งไปขออนุญาตครู ครูมองที่โต๊ะรับประทานอาหารว่าง หากมีเด็กนั่งที่โต๊ะ 2 ตัวแล้ว ครูจะบอกเด็กคนนั้นว่า “เดี๋ยวยรอให้เพื่อนคนหนึ่งทานเสร็จก่อนนะ” หลังจากนั้นเด็กก็จะสังเกตด้วยตนเองว่า เมื่อไหร่ที่เก้าอี้ว่าง จึงจะสามารถออกไปรับประทานอาหารว่างได้ หรือในการจัดการเรียนตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ครูก็จะแก้ปัญหาด้วยวิธีการซ้ำๆ เหมือนเดิม เช่นเด็กในห้อง จะเรียนรู้ว่า ทุกครั้งที่เราทำให้เพื่อนเสียใจ หรือเจ็บ เราจะกล่าวคำขอโทษ และช่วยดูแลเพื่อนที่เจ็บ หรือเสียใจ ด้วยการพาไปล้างหน้า หากเด็กคนนั้นร้องไห้หรือพาไปล้างแผลหากเด็กคนนั้นมีแผล หรือหากของเล่นที่เด็กต้องการมีชิ้นเดียว เด็กจะรู้ว่าพุงนี้เขาจะได้เล่นของเล่นชิ้นนี้ เด็กที่ต้องการของนั้นพูดกับเพื่อนว่า “พุงนี้เราขอเล่นของเล่นชิ้นนี้นะ” เพื่อนพยักหน้ารับรู้ บางครั้งในระหว่างการรับประทานอาหาร น้องอายุ 3-4 ปีทำน้ำหก ครูจะพูดกับเด็กๆด้วยน้ำเสียงปกติว่า “พี่ๆ ช่วยไปเอาผ้ามาเช็ดน้ำให้น้องหน่อย” ครูทำซ้ำ 2-3 ครั้ง และเมื่อน้องคนนั้นทำน้ำหกอีกก็จะเดินไปเอาผ้ามาเช็ดด้วยตนเอง บางทีเมื่อเห็นน้องที่เพิ่งเข้ามาใหม่ทำน้ำหก ก็จะเดินไปเอาผ้ามาเช็ดให้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Armon (1997) ซึ่งกล่าวว่าครูวอลดอร์ฟจะถ่ายทอดจริยศึกษาโดยผ่านกระบวนการใช้ชีวิตในห้องเรียน จากตัวอย่างเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การที่ให้เด็กทำซ้ำๆกันทุกวัน หรือการปฏิบัติต่อเด็กด้วยพฤติกรรมทางเชิงบวกกับเด็กอยู่เป็นประจำ นอกจากจะช่วยทำให้ตัวของเด็กสามารถทำสิ่งต่างๆ หรือแก้ปัญหาต่างๆ ได้

ด้วยตนเองแล้ว เด็กยังสามารถนำความสามารถที่มีอยู่นั้น เข้าไปช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้เกิดบรรยากาศภายในห้องเรียนที่เอื้ออาทร มีน้ำใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทุกคนอยู่ในห้องด้วยความสุข และสันติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อจิตใจภายในของเด็ก เป็นการช่วยพัฒนาจริยธรรมภายในจิตใจของเด็ก ต่อการใช้ชีวิตในสังคมต่อไปในอนาคต

การอภิปรายสภาพการใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟในประเทศไทย

1. สภาพการใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟในโรงเรียน

แนวคิดทางการศึกษาทั้งสองแนวคิดนี้ได้ก่อกำเนิดมากกว่า 80 ปี ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาไทยเป็นระลอกๆ ตัวอย่างเช่น แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี เข้ามาในประเทศไทยจากกระดุนของรัฐ และมีบางส่วนที่นำมาใช้เนื่องจากความสนใจของผู้บริหารโรงเรียน ส่วนแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ นำมาใช้เนื่องจากความสนใจของผู้บริหารโรงเรียน แต่จะพบว่า การนำแนวคิดเหล่านี้ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากสาเหตุหลายอย่างๆ เช่น การขาดความรู้ การขาดการสนับสนุนจากผู้ปกครอง การขาดเงินทุน

จากการศึกษาวิจัยครั้งพบว่า จุดเริ่มของการนำแนวคิดเหล่านี้มาใช้ เกิดขึ้นจากความสนใจของบุคคลเพียง 1-2 คนเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้บริหารของโรงเรียนเอกชน บุคคลเหล่านี้มีความพร้อมทั้งทางด้านสติปัญญาและทุนทรัพย์ ที่ใช้ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาที่ตนสนใจอย่างจริงจัง และได้้นำเข้ามาใช้ในโรงเรียน กระบวนการในการดำเนินงานต่าง ๆ ในโรงเรียนจะเป็นระบบครบวงจร มีผู้บริหารเป็นผู้ดูแลการดำเนินการทุกขั้นตอน ตั้งแต่การรับครูเข้าทำงาน การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน การพัฒนาฝึกอบรมครูให้ความรู้ ความเข้าใจ การมอบหมายในการปฏิบัติหน้าที่ การรับสมัครเด็ก การจัดการเรียนการสอน การนิเทศและการติดตามผล เป็นต้น ซึ่งแตกต่างไปจากต่างประเทศซึ่งมีสถาบันที่ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมครู ก่อนที่เข้าไปสมัครทำงาน ด้วยสภาพที่เกิดขึ้นจะเห็นว่าผู้บริหารรับภาระหน้าที่มากมายที่จะต้องจัดการ ทำให้การให้ความสำคัญกับทุกๆด้านอย่างเท่าเทียมกัน จึงเป็นไปได้ยาก หน้าที่ที่สำคัญ หน้าที่หนึ่งของผู้บริหาร คือ การพัฒนาครู เนื่องจากเป็นผู้ใช้หลักสูตรกับเด็กโดยตรง กระบวนการในการพัฒนาจะต้องทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ ในแนวคิดทางการศึกษา ทั้งในด้านปรัชญาความเชื่อพื้นฐาน ด้านการจัดการเรียนการสอน และ

การประเมินผล ซึ่งการทำความเข้าใจทั้งหมดจะต้องใช้ระยะเวลาและความตั้งใจของครูแต่ละคน ดังนั้นการพัฒนาครูที่สามารถทำได้รวดเร็วที่สุด คือ การให้ครูเรียนรู้ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน โดยที่บางครั้งครูขาดความเข้าใจในด้านปรัชญาและความเชื่อพื้นฐานอย่างแท้จริง ทำให้ครูไม่สามารถพัฒนาตนเองในการสอนได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งยังไม่สามารถดัดแปลง และคิด กิจกรรมการเรียนการสอนขึ้นได้ด้วยตนเอง ต้องรอการชี้แนะจากผู้บริหาร ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ สามารถสะท้อนให้เห็นภาวะที่ไม่ยั่งยืนของการจัดการศึกษา เนื่องจาก ความเป็นโรงเรียนเอกชน ที่ทุกสิ่งทุกอย่างต้องขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ทั้งในด้านกำลังทุนทรัพย์ และในด้านความรู้ หากผู้บริหาร ล้มเลิกโรงเรียน ทุกอย่างก็สิ้นสุด ไม่มีโรงเรียน นอกจากนั้นครูที่ออกไป ก็ไม่สามารถเป็นผู้นำใน การฝึกอบรม หรือจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดนี้ได้ เพราะขาดความรู้ความเข้าใจในแนวคิด ทั้งยังขาดการชี้แนะจากผู้รู้ การที่จะให้โรงเรียนที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาเหล่านี้มีความยั่งยืนได้ จะต้องให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจทั้งในแง่ การบริหารงาน และการให้ความรู้เกี่ยวกับ แนวคิดทางการศึกษา แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน การกระจาย อำนาจในการบริหาร เป็นการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคลากร เพื่อให้บุคลากรมีความ เข้าใจในการจัดการดำเนินงานต่างๆของโรงเรียน และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน การกระจาย อำนาจในด้านความรู้ คือ ความพยายามในการถ่ายทอดความรู้ต่างๆให้แก่บุคลากรภายใน โรงเรียน ให้เข้าใจตั้งแต่ปรัชญาและความเชื่อพื้นฐานของแนวคิดทางการศึกษา เนื้อหา การจัด การเรียนการสอนและอื่นๆ เพื่อให้ครูเป็นครูที่มีความรู้ และความเข้าใจในแนวคิดเหล่านั้น อย่างแท้จริง สามารถถ่ายทอดความรู้ต่อไปให้คนอื่นได้ ซึ่งกระบวนการทั้ง 2 นี้ จะช่วยสร้างเสริม กำลังคน ที่จะเข้ามาช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟให้คงอยู่ต่อไป

2. แนวโน้มการนำแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟมาใช้ใน ประเทศไทย

ปัจจุบันทางรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาแก่เด็ก ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 กล่าวว่า "การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนา ตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ" ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ หรือ สกศ ได้มีความสนใจศึกษา นวัตกรรมจัดการศึกษาปฐมวัยจากต่างประเทศ เพื่อหา แนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ในประเทศไทยต่อไป แนวคิดที่ได้รับความ สนใจ ได้แก่ วอลดอร์ฟ มอนเตสซอรี ไฮสโคป เรกจิโอ-เอมิเลีย และการสอนภาษาโดยองค์รวม

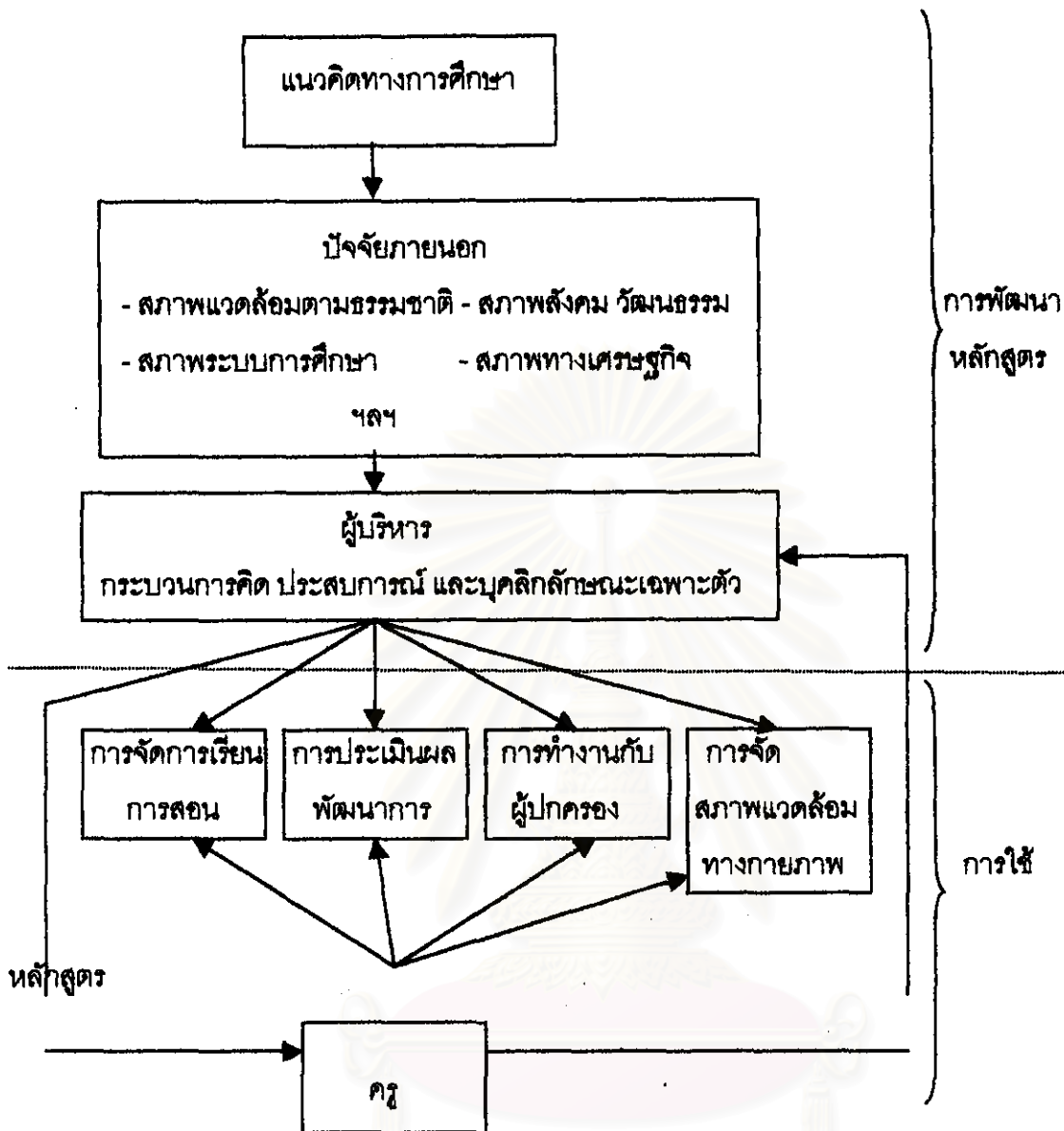
โดยการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนที่ได้นำแนวคิดทางการศึกษาเหล่านั้นไปใช้อย่างจริงจัง เป็นโรงเรียนต้นแบบ เพื่อใช้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดทางการศึกษา และนักการศึกษาที่ให้ความสนใจแนวคิดทางการศึกษา ได้ร่วมมือกันในการทำการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมทางการศึกษา การจัดโครงการการพัฒนาครูให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามนวัตกรรม และการจัดทำโรงเรียนเครือข่ายที่สนใจจะนำนวัตกรรมเหล่านั้นมาใช้ เพื่อให้นวัตกรรมเหล่านี้ เผยแพร่ ให้ผู้บริหาร และผู้สอนมีความเข้าใจ จนสามารถนำไปดำเนินการในการจัดการศึกษาได้อย่างจริงจัง

จะเห็นได้ว่าแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ เป็นส่วนหนึ่งของนวัตกรรมที่ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พิจารณาเลือกให้เป็นนวัตกรรมที่น่าสนใจในการศึกษา และทำวิจัย เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ จากโครงการวิจัยนี้ ทำให้แนวโน้มในเผยแพร่ความรู้ และการขยายการจัดการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟในประเทศไทยจึงมีมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่มีการพัฒนาทั้งในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษา การพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามแนวคิดทางการศึกษาได้ และการจัดมีโรงเรียนต้นแบบ ให้ความช่วยเหลือดูแล ให้คำแนะนำแก่โรงเรียนที่สนใจ โครงการก่อก้าวจึงเป็นโครงการวิจัยที่มีความครอบคลุมในการช่วยเหลือโรงเรียนที่สนใจ ให้สามารถดำเนินการริเริ่มการใช้แนวคิดได้อย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้โรงเรียนที่สนใจสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลต่อไป

การอภิปรายสรุปลักษณะการพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาจากต่างประเทศมาใช้

1. ภาพรวมของการพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาจากต่างประเทศ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา และเก็บข้อมูล การพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาจากต่างประเทศ ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการพัฒนา และการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาจากต่างประเทศ โดยเขียนเป็นแผนภูมิ ดังนี้

การนำแนวคิดทางการศึกษาต่างๆ เข้ามาใช้ในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ ในการเริ่มต้นสนใจ ศึกษา ค้นคว้า แนวคิดทางการศึกษาที่จะนำไปใช้อย่างจริงจัง การตัดสินใจเลือกแนวคิดทางการศึกษาแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งมาใช้ นั้น เกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจภายใน กระบวนการคิดและตัดสินใจของผู้บริหาร ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาที่นำมาใช้มากที่สุด ในโรงเรียน แม้ว่าจะมีปัจจัยภายนอกต่างๆ เป็นเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาโรงเรียน เช่น สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรม สภาพระบบการศึกษา สภาพทางเศรษฐกิจ ฯลฯ แต่ผู้บริหารจะกรองปัจจัยภายนอกสิ่งเหล่านี้ โดยผ่านกระบวนการคิด การรับรู้แนวคิดทางการศึกษาที่ตนสนใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผ่านมา และบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวของผู้บริหารแต่ละคน มาวางรูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียน ตั้งแต่ การคัดเลือกบุคลากรเข้าทำงาน กระบวนการใน

การพัฒนาบุคลากร การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การวางรูปแบบการจัดการเรียนการสอน การประเมิน และการวางแผนในการทำงานกับผู้ปกครอง สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นเป็นแนวความคิด เริ่มแรกในการจัดการโรงเรียนของผู้บริหาร ซึ่งกระบวนการนี้เอง เรียนได้ว่า เป็นกระบวนการของ "การพัฒนาหลักสูตร"

เมื่อโรงเรียนเริ่มต้นขึ้น การทำงานทุกอย่างจะเริ่มดำเนินการไปพร้อมๆกัน โรงเรียนได้จัดกระบวนการพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถ ในการจัดการเรียนการสอนตาม แนวคิดทางการศึกษาที่โรงเรียนใช้ ซึ่งจะดำเนินการไปพร้อมๆกับการให้ครูทำหน้าที่สอน ตาม รูปแบบที่ผู้บริหารได้วางแผนไว้ การพัฒนาครู เป็นกระบวนการที่ดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องและ ตลอดเวลา ครูถือได้ว่าเป็นบุคลากรที่สำคัญ เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับการนำแนวคิดทาง การศึกษาไปใช้จริงกับเด็ก และเป็นผู้ปฏิบัติงานต่างๆของโรงเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการของ "การใช้หลักสูตร"

หลังจากที่ครูได้รับความรู้ เกิดความเข้าใจขึ้นภายในตนเอง ผ่านการลงมือปฏิบัติ งานจริง ทำให้ครูได้สังเกตผลลัพธ์ของการสอนที่เกิดขึ้นกับเด็ก ครูมีการเปลี่ยนแปลงและมีการก่อรูปทางความคิด เกิดกระแสของการตอบสนองกลับมายังผู้บริหาร ทำให้ผู้บริหารรับทราบ สภาพและปัญหาที่เกิดขึ้น มีการปรึกษาร่วมกัน ซึ่งกระบวนการนี้ เรียกได้ว่าเป็น กระบวนการของ "การประเมินผลการใช้หลักสูตร"

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้เกิดแก้ปัญหาพร้อมกันระหว่างครูและผู้บริหาร และ จากดุลยพินิจของผู้บริหารทำให้มีการจัดการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆเกิดขึ้น ส่วนตัวของผู้บริหารเอง ก็มีการเพิ่มพูนความรู้ต่างๆ อยู่ตลอดเวลา และด้วยประสบการณ์ในการทำงานที่เพิ่มขึ้น ทำให้ได้ ได้รับความรู้ใหม่ และเกิดความเข้าใจในแง่มุมต่างๆที่ชัดเจน และหลากหลายขึ้น ดังนั้นตัวผู้บริหาร เองก็มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นคุณภาพความคิดภายในที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัด การศึกษาของโรงเรียน นอกจากนั้นด้วยสภาพปัจจัยภายนอกที่เป็นเงื่อนไขในการจัดการศึกษาที่ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยปัจจัยเหล่านั้นได้ผ่านการพิจารณากลับมารองจากกระบวนการ คิดของผู้บริหาร ที่ได้รับการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาใน โรงเรียน ทั้งในด้านการพัฒนาบุคลากร การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การวางรูปแบบ การจัดการเรียนการสอน การประเมินผลพัฒนาการ และการวางแผนในการทำงานกับผู้ปกครอง ซึ่งจะเป็นกระบวนการของการพัฒนาหลักสูตรอีกครั้ง และครูเป็นผู้ทำหน้าที่นำหลักสูตรนี้ไปใช้ ทั้งหมดนี้จึงเป็นกระบวนการพัฒนาและการใช้หลักสูตรที่เป็นวัฏจักรที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีที่สิ้นสุด ในการศึกษาของผู้วิจัย หลังเสร็จสิ้นจากช่วงเวลาเก็บข้อมูลที่โรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปเยี่ยมเยียนครูและเด็กที่โรงเรียนทั้ง 3 แห่งอีกครั้ง พบว่า โรงเรียน

ปัจจัยแนวคิดทางการศึกษา

แนวคิดทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา จากแนวคิดทางการศึกษา ซึ่งมีความเป็นนามธรรมสูง เป็นจุดเริ่มต้นในการกำหนดวัตถุประสงค์การศึกษา จากวัตถุประสงค์การศึกษา จะกำหนดเนื้อหา จากเนื้อหาจะกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน และจากกิจกรรมการเรียนการสอนจะกำหนดการจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นการเปลี่ยนแปลง ให้มีความเป็นรูปธรรมสูงขึ้น จากแผนภาพได้อธิบายถึงลักษณะการพัฒนาลักษณะจากแนวคิดทางการศึกษา ไว้ 5 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพแต่เพียงอย่างเดียว การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นรูปธรรม ที่สามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด ดังนั้นเมื่อพัฒนาลักษณะในโรงเรียน จึงมีการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน ตามความเข้าใจของผู้จัด

ระดับที่ 2 การมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นระดับที่เป็นนามธรรมขึ้นกว่าการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทำให้ผู้ที่มีความสนใจสามารถนำวิธีการจัดการเรียนการสอนเข้าไปใช้ในโรงเรียน และมีความคิดในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในโรงเรียนจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้น

ระดับที่ 3 การมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหา ทำให้สามารถจัดทำเนื้อหาในหลักสูตรของตน และยังมีความคิดที่แผ่ขยายขึ้นสามารถคิดออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน นอกเหนือไปจากประสบการณ์ที่ผ่านมา

ระดับที่ 4 การมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การศึกษา ทำให้สามารถคิดเนื้อหาที่จะสอนได้มากขึ้น และยังสามารถคิดกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพจากความเข้าใจวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางกว้างๆในการจัดการศึกษา

ระดับที่ 5 การมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษา ซึ่งเป็นระดับที่มีความเป็นนามธรรมสูงมาก หากมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาในระดับต้น ทำให้สามารถคิดวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพได้อย่างสอดคล้อง แต่การคิดนั้นจะไม่แผ่ขยายและกว้างขวางเท่ากับการทำความเข้าใจแนวคิดทางการศึกษาทั้งหมด เนื่องจากจะทำให้สามารถคิดดัดแปลง หรือจัดสร้างวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม การเรียนการสอน และการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้หลากหลาย และสอดคล้องเป็นไปตามแนวคิดทางการศึกษา

ปัจจัยภายนอกต่างๆ

แนวคิดทางการศึกษาที่มีต้นกำเนิดมาจากต่างประเทศ ทำให้มีรายละเอียดต่างๆ ในการจัดการศึกษาได้รับอิทธิพลจากสภาพบริบทที่แวดล้อม ซึ่งมีบริบทต่างๆแตกต่างไปจาก ประเทศไทย โดยสิ้นเชิง ดังนั้นเมื่อนำแนวคิดทางการศึกษาเหล่านั้นมาใช้ในประเทศไทย จึงต้องการคำนึงถึงสภาพบริบทที่แตกต่างกัน มาพิจารณาประกอบ ซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัย ได้พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลตามการพัฒนาและการใช้หลักสูตรตามแนวคิดทางการศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของประเทศไทย วัฒนธรรมไทย สภาพการศึกษาของไทย และสภาพเศรษฐกิจของโรงเรียน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรในด้านการกำหนดเนื้อหา กิจกรรม ให้สอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษา และมีอิทธิพลต่อการใช้หลักสูตรในด้านการพัฒนาครู วัฒนธรรมในการเรียนรู้อของครู การจัดการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การทำงานกับผู้ปกครอง

3. ข้อควรคำนึงในการนำแนวคิดทางการศึกษาของต่างประเทศมาใช้

เราต้องยอมรับว่า ความก้าวหน้าทางข้อมูล เทคโนโลยี และสารสนเทศต่างๆมีต้นกำเนิดมาจากประเทศแถบทวีปยุโรป และอเมริกา ซึ่งก็รวมไปถึงความก้าวหน้าทางความรู้และการพัฒนานวัตกรรมทางด้านการศึกษาด้วย ในต่างประเทศ กระบวนการพัฒนาการทางด้านการศึกษา มีมานาน และยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกระแสอิทธิพลนวัตกรรมทางการศึกษาจากต่างประเทศจึงเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาของไทย ปรากฏการนำมาใช้ ทั้งในด้านโครงสร้างการจัดการศึกษาระดับประเทศ รูปแบบการศึกษา แนวคิดในการจัดการศึกษา วิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลพัฒนาการ แต่พบว่าปัญหาที่สำคัญของการนำรูปแบบหรือแนวคิดทางการศึกษาจากต่างประเทศมาใช้ คือ การขาดความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องรูปแบบและแนวคิดทางการศึกษา ทำให้เมื่อนำมาใช้ จึงเกิดปัญหา กลายเป็นความเคลือบแคลงสงสัย ไม่แน่ใจ และไม่มั่นคง จนในที่สุดก็ล้มเลิกการใช้รูปแบบและแนวคิดเหล่านั้น และแสวงหารูปแบบหรือแนวคิดใหม่ต่อไป บางครั้งก็กลับไปทำแบบเดิม วัฏจักรการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ อาจดูเหมือนว่าจะทำให้ผู้นำไปใช้ เกิดการเรียนรู้ แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากฐานของความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดความเข้าใจผิด และเป็น การสร้างนิสัยของการเรียนรู้แบบผิวเผิน จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาการพัฒนาและการใช้

หลักสูตรในโรงเรียนอนุบาล 3 แห่งที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ แนวคิดทางการศึกษาทั้ง 2 เป็นแนวคิดที่มาจากต่างประเทศ พบว่า การนำแนวคิดทางการศึกษา จากต่างประเทศมาใช้ในโรงเรียน ทั้ง 3 แห่งนั้น จุดเริ่มต้นของความสนใจเกิดขึ้นจากผู้บริหาร ของโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อสังคมและการศึกษาในแง่มุมต่างๆ จึงมีความคิดในการเลือกสรร การศึกษาที่คิดว่าเหมาะกับสังคมและการศึกษาปัจจุบัน หลังจากที่ผู้บริหารได้ตัดสินใจเลือก แนวคิดทางการศึกษาแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งแล้ว ก็ได้มีการศึกษา ค้นคว้า และเพิ่มพูน ประสบการณ์ในรูปแบบต่างๆอย่างจริงจัง จนเกิดเป็นความศรัทธาในแนวคิดนั้น เป็นกระบวนการ เรียนรู้ที่มีทิศทาง และได้มีการนำแนวคิดทางการศึกษามาใช้ให้เกิดขึ้นจริงในโรงเรียน จาก การสะสมความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ตลอดจนการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริง เป็น ระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ ผู้บริหารเกิดความกระจำในความรู้ และมีความมั่นคงที่สิ่งที่ทำ มี แนวทางการพัฒนา และจุดยืนที่ชัดเจน กลายเป็นความมั่นใจ จนในที่สุดผู้บริหารก็มีความกล้า ในการปรับ หรือดัดแปลงสิ่งต่างๆ ให้เข้ากับผู้เรียน และสภาพบริบทสังคมไทย สภาพบรรยากาศ ที่เกิดขึ้นจากการทำงานด้วยภาวะจิตใจภายในที่มั่นคงของครู สภาพแบบนี้จะสามารถส่งผลถึง ภาวะจิตใจของเด็กอย่างแน่นอน จากการศึกษาแนวคิดทางการศึกษาไม่ว่าแนวคิดใดๆก็ตาม มีทั้ง ข้อเด่นและข้อจำกัดอยู่ภายในแนวคิดเหล่านั้นทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ที่แสดงความคิดเห็น รวมถึงแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟเช่นกัน มีการกล่าวถึงข้อเด่นและ ข้อจำกัดเช่นกัน ดังเช่น แนวคิดในการจัดการศึกษาแบบมอนเตสซอรี มักจะมีการถูกวิพากษ์ วิจารณ์ในเรื่องของ การที่ผู้เรียนขาดทักษะทางสังคม และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งหากมีการศึกษา แนวคิดเหล่านี้้อย่างจริงจัง พบว่า เป็นความตั้งใจของมอนเตสซอรีในการจัดกลุ่มเด็กเป็นแบบคละ อายุ อยู่ในห้องเรียนเดียวกัน ทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะปฏิบัติต่อกัน รู้จักการอยู่ร่วมกันในห้องเรียน อย่างธรรมชาติ เป็นการจำลองสภาพสังคมจริงเข้ามาในห้องเรียน เด็กเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ให้และผู้รับ ส่วนรูปแบบการสอน เป็นการให้เด็กเรียนรู้ วินัยในห้องเรียนต่างๆ เช่น การจัดอุปกรณ์แต่ละ กิจกรรมเพียง 1 ชุด ขึ้นตอนต่างๆในการทำงาน การนำเอาอุปกรณ์มาทำและการจัดเก็บเข้าที่เดิม เป็นต้น หรือการให้เด็กตัดสินใจเลือกทำอุปกรณ์อย่างอิสระ เด็กเรียนรู้สิทธิของตนเอง และผู้อื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของทักษะทางสังคมทั้งสิ้น

ในเรื่องข้อจำกัดในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ สำหรับเด็กความคิดสร้างสรรค์ เป็นคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในตัวเด็กตามธรรมชาติอยู่แล้ว ดังนั้นไม่ว่าเด็กจะอยู่ในสถานการณใด พลังแห่งความคิดสร้างสรรค์นั้นก็ถูกผลักดันให้เด็กแสดงออกมา ในการทำอุปกรณ์มอนเตสซอรีก็ เช่นเดียวกัน แม้ว่าการทำอุปกรณ์จะมีขั้นตอนที่แน่นอนตายตัว แต่ด้วยพลังความคิดสร้างสรรค์

ของเด็ก ก็ทำให้เด็กสร้างสรรค์การเล่น กับอุปกรณ์ต่างๆในรูปแบบที่เปลี่ยนไปอยู่เสมอ หากครู มอนเตสซอรีที่มีความเข้าใจในข้อนี้ ก็จะเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงพลังแห่งความคิดสร้างสรรค์นั้น ออกมา แต่หากครูมอนเตสซอรีที่มีความเคร่งครัดมาก ก็จะไม่ให้เด็กกระทำสิ่งดังกล่าว ซึ่ง ความแตกต่างในการปฏิบัตินี้ เกิดขึ้นจากมุมมองของครูที่แตกต่างกัน แม้ว่าอาจจะได้รับการศึกษา การจัดการศึกษาแนวคิดทางการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีเหมือนกัน

สำหรับการจัดการเรียนการสอน ตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ มักจะถูกวิจารณ์ว่า เป็นการจัดการศึกษาที่มีการจัดบรรยากาศที่ทำให้เด็กห่างไกลจากความจริง ทำให้เด็กอยู่ในความฝันตลอดเวลา ดัดขาดเด็กจากเทคโนโลยีต่างๆ จนเด็กไม่สามารถเข้ากับ โลกที่ทันสมัยในปัจจุบันได้ แต่หากเมื่อเราได้ศึกษาแนวคิดทางการศึกษานี้อย่างจริงจัง จะพบ เบื้องหลังของเหตุผลที่น่าสนใจ เกี่ยวกับมุมมองในการอธิบายพัฒนาการของมนุษย์ตาม หลักมนุษยปรัชญา ซึ่งเป็นเบื้องหลังของการจัดการศึกษาแนวนี้ ที่เชื่อว่า เด็กวัย 0-7 ปี ตัวเด็กจะ เปรียบเสมือนอวัยวะประสาทสัมผัส (Sense Organ) เป็นวัยที่อยู่ในสภาวะกึ่งฝัน และเด็กจะเรียนรู้ ผ่านการเลียนแบบ ดังนั้น รูปแบบการจัดการศึกษาในระดับนี้จึงมุ่งให้เด็กสามารถรักษาสภาพ ภาวะกึ่งฝันนั้นไว้ เพื่อให้เด็กค่อยๆ ตื่นขึ้นอย่างเหมาะสมตามพัฒนาการ และการที่ตัวเด็ก เปรียบเสมือนองค์กรรวมอวัยวะประสาทสัมผัส จึงทำให้ครูจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ดี และ สวยงามสำหรับเด็ก เช่น การจุดเทียน การใช้สิ่งของที่มาจากวัสดุธรรมชาติต่างๆ การทำสีห้อง การจัดแสง ทุกๆ สิ่งทุกอย่างจะมีผลต่อการสร้างร่างกายของเด็กในวัยนี้ ซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญ ในการเจริญเติบโตในวัยต่อไป

ข้อจำกัดที่ได้กล่าวมา สำหรับผู้ที่ขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง อาจจะเป็น ด้วยและเกิดทัศนคติที่ไม่ดี และปฏิเสธที่จะใช้แนวคิดนั้น แต่สำหรับผู้ที่ทำความเข้าใจ อย่างแท้จริงแล้ว จะสามารถแสวงหาคำตอบของข้อจำกัดเหล่านั้นให้กับตนเองได้ และสามารถที่จะ เพิ่มเติม หรือดัดแปลงกิจกรรมบางอย่าง เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการทำงานให้สอดคล้องกับ แนวคิดที่ใช้ ยกตัวอย่างเช่น โรงเรียนรัตนกร ได้มีการคิดออกแบบอุปกรณ์ที่สอดคล้องกับบริบท สังคมไทย เช่น กิจกรรมการดำ การทำกระดาษทรายตัวเลข และตัวหนังสือไทย เป็นต้น หรือการ จัดกิจกรรมเกมการศึกษา เพื่อช่วยเสริมให้เด็กเรียนรู้ทำงานเป็นที่ระหว่งที่ทำกิจกรรม โรงเรียนโอบอุ้ม ก็ใช้แนวคิดแบบพุทธเข้ามาในการพัฒนาบุคลากร ด้วยวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อพัฒนาตนเองตามแนวคิดมนุษยปรัชญา และนำมาปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้ เหมาะกับวิถีชีวิตชาวพุทธ ส่วนโรงเรียนอรุโณทัย ก็มีการแต่งบทเพลง นิทาน ที่จะสื่อเข้าไปในจิตใจของเด็กๆ ตามสภาพบริบทสังคมไทย แต่การที่มีจุดยืนในแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเพียงแนวคิด เดียว ก็ได้หมายความว่า จะปิดกั้นแนวคิดอื่นๆ ที่เข้ามา ผู้วิจัยเชื่อว่า กระบวนการในการทำ ความเข้าใจแนวคิดใหม่ที่เข้ามา ก็ย่อมที่จะเป็นการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังเช่นเดียวกัน ไม่ด่วน

ตัดสินใจทันที ทั้งยังให้ความเคารพต่อแนวคิดทางการศึกษารูปแบบอื่น เนื่องจากยอมรับคุณค่าที่ซ่อนอยู่ในความเชื่อและความคิดพื้นฐาน ในแนวคิดทางการศึกษารูปแบบอื่น จากการเรียนรู้สิ่งใหม่นี้จะทำให้ เกิดกระบวนการปรับและขยายความคิด ตามหลักการการเรียนรู้ของ Piaget ได้แก่ การซึมซับ ได้รับความรู้ (Assimilation) และการปรับขยาย โครงสร้างความรู้ (Accommodation) เนื่องจาก ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาต่างๆ มีลักษณะบางอย่างที่ร่วมกันอยู่ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะธรรมชาติของเด็ก หรือหลักการในการจัดการศึกษา เป็นต้น และมีบางส่วนที่มีการอธิบายให้แตกต่างกัน ผู้ศึกษาจะมีการเชื่อมโยงและปรับโครงสร้างความรู้ ระหว่างความรู้ใหม่ กับความรู้และความเข้าใจที่มีอยู่เดิม ทำให้เกิดการขยายฐานความรู้ของผู้ศึกษาที่เพิ่มขึ้น แม้จะพบว่า ความเชื่อ และหลักการบางอย่างมีจุดร่วมกันอยู่ และเมื่อลงไปสู่แง่ของการลงมือปฏิบัติ อาจมีการจัดกิจกรรมบางอย่างที่ยังเหมือนกันอยู่ แต่อาจจะมีรายละเอียดและขั้นตอนต่างๆ ที่แตกต่างกัน ผู้ศึกษาจึงเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการรับความรู้ และการปรับโครงสร้างความรู้เช่นเดิม กระบวนการเหล่านี้ ทำให้ผู้ที่ศึกษาสามารถมีความเข้าใจแนวคิดใหม่ และขณะเดียวกัน ก็ขยายฐานความเข้าใจเดิม และมีความกระฉับกระเฉงในแนวคิดที่มีอยู่เดิมมากขึ้น และเมื่อผู้ศึกษาได้ศึกษา ค้นคว้าสิ่งต่างๆอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็ได้ลงมือกระทำสิ่งต่างๆที่ตนได้เรียนรู้ ทำให้เกิดประสบการณ์ตรง เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย สิ่งเหล่านี้จะหล่อหลอมความคิด และพฤติกรรมของผู้ศึกษา โดยอัตโนมัติ จนในที่สุดผู้ศึกษาจะเกิดความมั่นใจ และเป็นตัวของตัวเอง เนื่องจากทุกครั้งที่ได้รับสิ่งใหม่ จะมีการทำความเข้าใจ และปรับโครงสร้างความรู้ให้เป็นความเข้าใจของตนเองทุกครั้ง ผู้วิจัยเชื่อว่า ผู้ที่ศึกษาจะสามารถจัดการเรียนการสอน ซึ่งออกมาจากความคิดที่เป็นตัวของตัวเองได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ก. ด้านการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยที่ได้สรุปเป็นรูปแบบตัวอย่างของโรงเรียนที่มีความสนใจในการจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ มาใช้ในโรงเรียน จะพบว่า สำหรับแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของประเทศไทยมานาน แต่ปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจาก ส่วนใหญ่โรงเรียนที่กล่าวอ้างว่านำแนวคิดมอนเตสซอรีมาใช้ เป็นเพียงการนำเฉพาะอุปกรณ์มอนเตสซอรีเข้ามาใช้ในโรงเรียน โดยขาดการทำความเข้าใจแนวคิดที่เป็นเบื้องหลังอย่างแท้จริง ประกอบกับกระแสความต้องการของผู้ปกครองที่เน้นให้เด็กเร่งเรียน เขียน อ่าน ทำให้ผู้ปกครองไม่นิยมส่งลูกเข้าเรียนโรงเรียนที่ใช้แนวการจัดการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอรี ทำให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบการสอน หรือล้มเลิกกิจการ

ไป หากดูการนำแนวคิดทางการศึกษาอื่นๆมาใช้ จะพบว่ามีสภาพปัญหาเดียวกัน คือ เป็นการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกให้สอดคล้องกับลักษณะที่พบเห็นในโรงเรียนที่ใช้แนวคิดนั้น โดยไม่ได้ศึกษาแนวคิดนั้นอย่างจริงจัง หรือบางโรงเรียนก็ประสบปัญหาไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครอง ในการส่งลูกเข้าเรียน โรงเรียนที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาทั้ง 3 แห่ง ก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าผู้บริหารจะมีความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ ให้เกิดขึ้นในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ก็จะมีปัญหาของผู้ปกครอง ที่ไม่ไว้วางใจที่จะฝากลูกเข้าโรงเรียนเหล่านี้ ผลที่ได้จากการศึกษาจะทำให้เห็นวิธีการแก้ปัญหาต่างๆที่โรงเรียนแต่ละแห่งเผชิญอยู่ และรับรู้ได้ถึงความพยายามต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆด้วยจุดยืนที่แน่วแน่ ที่จะทำเพื่อแก้ปัญหาการศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการทำงานที่ไม่หยุดนิ่ง มีปัญหาเกิดขึ้นทุกขณะทั้งงานดำเนินอยู่ แต่ทุกคนก็ไม่เหนื่อยที่จะแก้ปัญหา เพราะทุกคนมีจุดหมาย และมีแนวทางที่ชัดเจนที่จะไปให้ถึงจุดมุ่งหมายนั้น

จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนทั้ง 3 แห่งที่ได้นำแนวคิดจากต่างประเทศมาใช้นั้นได้มีการคิดดัดแปลง ปรับปรุงรายละเอียดต่างๆให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพบริบทสังคมไทย แต่มีการยึดแนวคิดหลักที่สำคัญเอาไว้ ซึ่งการคิดดัดแปลง ปรับปรุงรายละเอียดเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากการคิดดัดแปลง ปรับปรุงนั้น ต้องอาศัยความเข้าใจการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดทางการศึกษานั้นๆ เป็นอย่างดี และต้องใช้เวลาในการเพาะบ่มทางความคิดออกมา ซึ่งจากการศึกษาก็พบว่า จากการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง จะพบพัฒนาการทางความคิด ในการทำความเข้าใจ และปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าบางโรงเรียนจะได้ดำเนินกิจการมากกว่า 10 ปี แต่โรงเรียนแห่งนั้นก็ยังไม่หยุดที่จะทำความเข้าใจ และคิดปรับปรุง ดัดแปลงรายละเอียดต่างๆให้สอดคล้องกับผู้เรียนและสภาพบริบทสังคมไทย สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นกระบวนการของการพัฒนาทางความคิดที่ค่อยๆเกิดขึ้น โดยผ่านเวลา ผ่านประสบการณ์ และผ่านความรู้ที่เพิ่มพูนขึ้น ซึ่งจะเป็นกำลังใจสำหรับผู้ที่จะเริ่มคิดเริ่มทำโรงเรียนหรือจัดการเรียนการสอนของตน ในการค่อยๆคิดและค่อยๆทำ อย่างช้า อย่างหยุด และในที่สุดก็จะประสบความสำเร็จ

นอกจากนั้น ผู้วิจัยคิดว่า จากผลการวิจัยดังกล่าวจะเป็นแนวทางในการพัฒนาและการใช้หลักสูตร ในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาอื่นๆ ได้อีกด้วย

ข. ด้านการค้นคว้าวิจัย

1. เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษา การพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันการจัดการศึกษาของไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางการศึกษาอื่น ๆ มากมาย ดังนั้นจึงควรมี

การศึกษาวิจัย การพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบอื่น ๆ ต่อไป

2. จากการที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นการเก็บข้อมูลที่เป็นภาพรวมของการพัฒนาและการใช้หลักสูตร แต่ผู้วิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ เป็นการสอนที่น่าสนใจมาก เนื่องจากพฤติกรรมต่างที่เด็กแสดงออกขณะที่จัดการเรียนการสอนแต่ละกิจกรรม สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางการของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และพบการเปลี่ยนแปลงของครูที่เกิดขึ้นควบคู่กัน ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเจาะลึกถึงผลจากการจัดการเรียนการสอนที่มีต่อเด็กและครู เพื่อให้เห็นกระบวนการที่ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต่อไป

3. จากการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปเยี่ยมชมโรงเรียนทั้ง 3 แห่งอีกครั้ง หลังจากการเก็บข้อมูลที่สิ้นสุดลง พบว่า โรงเรียนทั้ง 3 แห่ง มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนในด้านต่างๆ ไปจากเดิม ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า การเปลี่ยนแปลงนี้จะยังคงดำเนินต่อไปเรื่อยๆ ดังนั้นจึงน่าสนใจ ที่จะทำการศึกษาติดตามการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะๆ อาจจะมีการเว้นระยะในการศึกษา ประมาณ 5 ปี หรือ 10 ปี เพื่อให้เห็นทิศทางการพัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สามารถคาดเดาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และยังเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา สำหรับการนำแนวคิดทางการศึกษารูปแบบอื่นๆ มาใช้ในระยะเวลาต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย